

การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงเหตุของคุณภาพชีวิตสมรส

ในครอบครัวไทย *

ผศ. งามตา วนินทานนท์ **

Abstract

This study examined the direct and indirect influences of the internal-external family situations, psycho-social characteristics, and religiousness on Thai husbands' and wives' marital quality emphasized on marital relationship dimension. The total of 962 participants (361 husbands and 601 wives) were included. Average age was 35.05 years old, average married duration was 10.27 years, and they were predominantly middle income families. Analyses using linear structural relationship model (LISREL model) indicated that the psychological intimacy, attitude toward one's spouse, perceived family-life values of one's spouse, and perceived family economic status were directly influenced on husbands' and wives' marital quality. Further, it was found that marital communication and Buddhist life style preference were indirectly effected on husband's marital quality through attitude toward his wife. However, perceived husbands' engaging in Buddhist practices and negative marital conflict, management revealed to indirectly influence on wife's marital quality through attitude toward her husband. In case of at risk marital couples, the promotion for better psychological intimacy, more Buddhist practices, and perceived more external social support were potential protective factors for marital relationship.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาว่าลักษณะสถานการณ์ภายนอก-ภายในครอบครัว ลักษณะทางจิตใจ ตลอดจนลักษณะทางศาสนาในด้านใดบ้างที่มีความเกี่ยวข้องกับเชิงเหตุทางตรงหรือทางอ้อมกับคุณภาพชีวิตสมรสด้านความสัมพันธ์ระหว่าง คู่สมรส กลุ่มตัวอย่างเป็นสามีหรือภรรยา จากครอบครัวในเขตกรุงเทพมหานคร-

นคร และ ปริมาณพล จำนวน 962 คน เป็นฝ่ายสามี 361 คน ภรรยา 601 คน มีอายุระหว่าง 21 ถึง 49 ปี (อายุเฉลี่ย 35.05 ปี) จำนวนปีที่อยู่ร่วมกันเฉลี่ย 10.27 ปี ร้อยละ 81.6 ของผู้ถูกศึกษามีบุตร 1 คนขึ้นไป จากผลการวิเคราะห์หือทธิพล (Path Analysis) พบว่า ลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิดผูกพัน ทัศนคติ

ตัดต่อมาจากรายงานการวิจัยของ งามตา วนินทานนท์ ดุษฎี โยเหลา วิลาสลักษณ์ ชวัลลดี วันเพ็ญ พิศาลพงศ์

และ อูษา ศรีจินดารัตน์ (2544) เรื่อง การวิเคราะห์หือทธิเชิงเหตุและผลของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทย ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการวิจัยแม่บท : การวิจัยและพัฒนาาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ต่อคู่สมรส การรับรู้ค่านิยมด้านชีวิตครอบครัว ของคู่สมรส และการรับรู้สภาพเศรษฐกิจของ ครอบครัว ต่างส่งผลทางตรงอย่างเด่นชัดต่อ คุณภาพชีวิตสมรสทั้งในโมเดลคุณภาพชีวิต สมรสในกลุ่มสามีและภรรยา อย่างไรก็ตาม พบด้วยว่า ปริมาณการสื่อสารระหว่างสามี กับภรรยาและวิถีชีวิตแบบพุทธของสามี เป็น ปัจจัยที่ส่งผลทางอ้อมต่อคุณภาพชีวิตสมรส ของกลุ่มสามีผ่านทางทัศนคติที่ดีต่อภรรยา ขณะที่การรับรู้ว่ามีสามีมีการปฏิบัติทางพุทธ ศาสนาและปริมาณการใช้ชีวิตจัดการกับความ ขัดแย้งแบบลบที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลทางอ้อมต่อ คุณภาพชีวิตสมรสของกลุ่มภรรยาผ่านทางทัศนคติ ที่ดีต่อสามี สำหรับกรณีสามีภรรยาในกลุ่มที่มี ลักษณะเสี่ยงสูงนั้น ก็พบว่า ถ้าได้รับความ ช่วยเหลือในการเสริมสร้างลักษณะจิตใจด้าน ความใกล้ชิดผูกพัน รับรู้ว่าคู่สมรสมีการปฏิบัติ ทางพุทธศาสนา มาก และรับรู้ว่าได้รับการ สนับสนุนทางสังคมจากบุคคลภายนอก ครอบครัว เหล่านี้ อาจเป็นปัจจัยปกป้องซึ่งอาจ ช่วยลดผลเสียที่กระทบต่อคุณภาพชีวิตสมรสได้

ความนำ

นักสังคมศาสตร์สาขาวิชาการสมรสและ ชีวิตครอบครัว ในประเทศแถบตะวันตกได้ให้ ความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ในครอบครัว

อย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง โดยเฉพาะความ สัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา เนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมก่อให้เกิดอัตรา การหย่าร้างในระดับสูง ตัวอย่างเช่น ใน ประเทศสหรัฐอเมริกา มีอัตราการหย่าร้างสูงถึง ร้อยละ 50 ในทศวรรษที่ยี่กว่านั้นยังพบว่า คู่สมรสจำนวนหนึ่งซึ่งไม่เคยหย่าร้าง มีชีวิต สมรสที่ขาดความสุข บางรายถึงขั้นถูกทารุณ ทั้งทางกายและจิตใจ ตลอดระยะเวลาที่อยู่ ร่วมกัน ความทุกข์ทรมานจากการปรับตัวใน ช่วงชีวิตสมรสจัดเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อความ ผิดปกติของจิตประสาท จากการวิจัยพบว่า ความทุกข์โศกในชีวิตสมรสมีความสัมพันธ์ อย่างสูงกับอาการซึมเศร้าในผู้ใหญ่โดยเฉพาะ สตรี และยังเป็นสาเหตุสำคัญของพฤติกรรม ไร้ระเบียบในเยาวชนผู้เป็นบุตรด้วย ผลเสีย จากการหย่าร้าง การขาดความสุขในชีวิตสมรส ความขัดแย้งระหว่างคู่สมรสและระหว่างบิดา มารดากับบุตร เหล่านี้ เป็นที่มาของปัญหา สังคม ซึ่งทางฝ่ายรัฐต้องสูญเสียงบประมาณ มหาศาลเพื่อการแก้ไขบำบัด (Renick et al., 1992 : 141)

สำหรับในประเทศไทย อัตราการหย่า ร้างแม้จะต่ำกว่าในสังคมตะวันตกอยู่มาก แต่ มีแนวโน้มสูงขึ้นจากสถิติการจดทะเบียนสมรส และจดทะเบียนหย่าร้างที่ราชอาณาจักรในช่วง 10 ปี (ระหว่าง พ.ศ. 2530 ถึง 2540) พบว่า ใน

ปี พ.ศ. 2530 มีการจดทะเบียนสมรส 373,637 ราย หย่า 31,068 ราย คิดเป็นหย่าร้อยละ 8.32 ปี พ.ศ. 2535 จดทะเบียนสมรส 482,452 ราย หย่า 47,025 ราย คิดเป็นหย่าร้อยละ 9.75 และปี พ.ศ. 2540 จดทะเบียนสมรส 396,928 ราย หย่า 62,379 ราย คิดเป็นหย่าร้อยละ 15.71 (กรมการปกครอง. 2540) อัตราการหย่าร้างที่เพิ่มสูงขึ้นดังกล่าว เป็นเครื่องบ่งชี้อย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความไม่มั่นคงในชีวิตสมรสและครอบครัวไทยซึ่งนับวันจะเพิ่มสูงขึ้น และเป็นประเด็นปัญหาทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางลึกซึ้ง เพราะ "ครอบครัวที่ดีคือจุดเริ่มต้นของสังคมที่ดี" (คำขวัญปีครอบครัวสากล 2537) ถ้าผู้ที่เป็นหลักของครอบครัวขาดความมั่นคงในชีวิตสมรส การปลูกฝังอบรมบุตรที่เกิดในครอบครัวให้เจริญเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพสูงของสังคมคงจะกระทำได้อย่างยาก ผลเสียที่เกิดขึ้นดังกล่าว ได้รับการพิสูจน์จากงานวิจัยสภาพทางจิตใจ และพฤติกรรมของเยาวชนจากครอบครัวที่อยู่ในสภาวะเสี่ยง ดวงเดือน พันธุมนาวิณ และคณะ (2536) ทำการศึกษาในกลุ่มนักเรียนจากครอบครัวประเภทแตกแยกและปกติในกรุงเทพฯ จำนวน 4,590 คน พบผลที่สำคัญว่า ในครอบครัวสภาวะเครียดมาก ซึ่งหมายถึงครอบครัวปกติที่มีบิดามารดาอยู่ร่วมกัน แต่ขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการทะเลาะวิวาทกัน

อยู่เสมอ เป็นครอบครัวประเภทที่ส่งผลเสียต่อจิตใจและพฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่นทุกด้านที่ศึกษามากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับครอบครัวประเภทแตกแยก (นักเรียนขาดบิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย) และครอบครัวปกติ (มีบิดามารดาอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน) ผลการวิจัยข้างต้นชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส (บิดากับมารดา) ในทางที่ดีและไม่ดี เป็นตัวแปรที่มีบทบาทสำคัญในการบ่งชี้สภาพจิตใจและพฤติกรรมของเยาวชนวัยรุ่น จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวาง และลึกซึ้งเกี่ยวกับปัจจัยเชิงเหตุที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส เพื่อสามารถกำหนดแนวทางในการป้องกันปัญหา และทำการเสริมสร้างหรือพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยาให้มีคุณภาพดีขึ้นอย่างจริงจังต่อไป

คุณภาพชีวิตสมรส

คุณภาพของความสัมพันธ์ในชีวิตสมรสเป็นหัวข้อเรื่องที่ได้รับความสนใจศึกษากว้างขวางที่สุดในการวิจัยด้านครอบครัวตลอดมา เฉพาะในช่วงทศวรรษที่ 70 (ค.ศ. 1970 - 1979) มีการวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตสมรส (Marital Quality) และสิ่งก่อกำเนิดที่เกี่ยวข้อ เช่น

การปรับตัว ความสุข และความพึงพอใจในชีวิตสมรส เป็นจำนวนมากกว่าการวิจัยในสิ่งก้ำปอื่น ๆ ในสาขาวิชาเดียวกัน นักวิจัยสาขาวิชาการสมรสยังคงพยายามที่จะค้นหาความสัมพันธ์ใหม่ ๆ เพื่อที่จะอธิบายความแปรเปลี่ยนในสิ่งก้ำปคุณภาพชีวิตสมรสได้มากยิ่งขึ้น และในทศวรรษนี้เองที่การพัฒนา และความก้าวหน้าทางทฤษฎีและวิธีการวัดภายในขอบข่ายการวิจัยคุณภาพชีวิตสมรสได้เกิดขึ้นอย่างโดดเด่น คุณภาพชีวิตสมรสนับเป็นสิ่งก้ำปที่นักวิจัยด้านการสมรสและครอบครัวใช้มาก เนื่องจากเป็นสิ่งก้ำปซึ่งเป็นที่มาของตัวแปรตามที่นักวิจัยเคยใช้กันสืบมาแต่ดั้งเดิม คุณภาพชีวิตสมรสถูกกำหนดในความหมายของการประเมินเชิงอัตนัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสในหลายมิติ

“ขอบเขตหรือพิสัยของการประเมิน ประกอบด้วยลักษณะของคุณภาพชีวิตสมรสที่มีค่าต่อเนื่อง (Continuum) จากสูงไปหาต่ำ ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะสะท้อนให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์และการทำหน้าที่ของคู่สมรสหลายอย่าง การมีคุณภาพชีวิตสมรสสูงจะเกี่ยวข้องกับปรับตัวที่ดี มีการสื่อสารระหว่างคู่สมรสอย่างเพียงพอ มีความสุขในชีวิตสมรสมาก และมีความพึงพอใจในชีวิตสมรส ” (Lewis and Spanier, 1979 : 269)

กล่าวได้ว่า คุณภาพชีวิตสมรส คือ ลักษณะทั้งด้านคุณภาพและปริมาณของการปฏิสัมพันธ์และการทำหน้าที่ของคู่สมรสหลาย

ด้าน ในการวิจัยนี้วัดด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ซึ่งหมายถึง ปริมาณการรายงานความสัมพันธ์ของผู้เป็นสามีหรือภรรยาเกี่ยวกับสมรสของตนทั้งทางด้านดีและไม่ดีเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือกัน ตลอดจน ปริมาณความขัดแย้งห่างเหิน ไม่เข้าใจกัน

ทฤษฎีคุณภาพและความมั่นคงในชีวิตสมรส

ในวงวิชาการด้านการสมรสและชีวิตครอบครัว เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าทฤษฎีคุณภาพและความมั่นคงในชีวิตสมรส เป็นทฤษฎีที่ให้ข้อเสนอที่มีความกว้างขวางและครอบคลุมมาก เพื่อค้นหาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดและอธิบายคุณภาพและความมั่นคงในชีวิตสมรส ลูอิส และ สเปนเนียร์ (Lewis and Spanier, 1979 , 1980) ได้ทำการประมวลผลวิจัยที่เกี่ยวข้องในช่วงเวลานั้นกว่า 300 เรื่อง ได้ข้อเสนอเชิงประจักษ์ (Empirical Propositions) จำนวนเกือบ 100 ข้อ แล้วสร้างขึ้นเป็นแนวคิดเชิงทฤษฎีคุณภาพชีวิตสมรสในสายทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange Theory of Marital Quality) ด้วยวิธีการประมวลแบบอุปนัย (Induction) กล่าวคือ ทำการสรุปความจาก

ข้อเสนอต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน สรุปข้อ
เสนอในลำดับแรกที่มีความหมายเฉพาะ
เรื่องขึ้นสู่ข้อเสนอในลำดับที่สองและลำดับ
ที่สามที่มีความหมายกว้างขวางและเป็น
นามธรรมมากยิ่งขึ้น จากข้อเสนอทั้งหมด
จำนวน 93 ข้อ ในลำดับความหมายจากแคบ
ไปสู่กว้าง สามารถสรุปเป็นข้อเสนอใน
ลำดับที่สามซึ่งมีความหมายเชิงนามธรรมมาก
ที่สุดจำนวน 3 ข้อ **ข้อที่หนึ่ง** จากผลวิจัย ทำ
ให้ลู่วิส และ สแปนเนียร์ ตั้งข้อเสนอมว่า ยิ่งคู่
สมรสมีทรัพยากรทางสังคมและทรัพยากรส่วนบุคคล
มากเท่าใดสำหรับการทำหน้าที่ในวิถี
ชีวิตสมรส การดำเนินชีวิตหลังสมรสก็ยังมี
คุณภาพสูงขึ้นเท่านั้น องค์ประกอบของ
ทรัพยากรทางสังคมและส่วนบุคคลของคู่สมรส
ได้แก่ (1) ความคล้ายคลึงทางด้านเชื้อชาติ
ศาสนา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม
(2) ความพร้อมด้านวัตถุและจิตใจ เช่น
ความพร้อมด้านสุขภาพกายและจิต ระดับ
การศึกษา ระดับชั้นทางสังคมของบุคคล
ทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
การมองตนเองในแง่ดี การรู้จักซึ่งกันและกัน
ก่อนสมรส เป็นต้น (3) การเห็นแบบอย่าง
ชีวิตสมรส เช่น คุณภาพชีวิตสมรสของบิดา
มารดา (4) การสนับสนุนจากบุคคลที่มีความ
สำคัญ เช่น บิดามารดา เพื่อนสนิท
ญาติพี่น้อง เป็นต้น **ข้อที่สอง** ยิ่งสามีภรรยา

มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสมากเท่าใด ก็มี
คุณภาพชีวิตสมรสสูงขึ้นเท่านั้น องค์ประกอบ
ของปัจจัยด้านนี้คือ (1) ความพร้อมทาง
เศรษฐกิจของคู่สมรส เช่น รายได้ของครอบครัว
ความพึงพอใจในงานอาชีพที่ทำอยู่ (2) ความ
พึงพอใจกับสถานภาพการทำงานนอกบ้าน
ของภรรยา (3) องค์ประกอบของสมาชิกใน
ครอบครัว พบว่า ระยะห่างของการมีบุตร
และอายุของบุตรมีผลต่อความพึงพอใจในชีวิต
สมรสโดยเฉพาะฝ่ายภรรยา มีงานวิจัยบางเรื่อง
พบว่า แนวโน้มของความพึงพอใจในชีวิต
สมรสของคู่สามีภรรยามีลักษณะเป็นกราฟรูป
ตัวยู กล่าวคือ ความพึงพอใจในชีวิตสมรสจะ
สูงหลังการแต่งงาน จะลดลงเมื่อบุตรโตขึ้นถึง
วัยรุ่น และจะกลับสูงขึ้นหลังจากบุตรออกไป
ใช้ชีวิตนอกครอบครัว และองค์ประกอบ
สุดท้าย (4) เครือข่ายทางสังคมและการมี
ส่วนร่วมในชุมชนของคู่สมรส **ข้อที่สาม**
ยิ่งคู่สมรสได้รับรางวัลจากการปฏิสัมพันธ์
ระหว่างกันในการใช้ชีวิตร่วมกันมากเท่าใด
ชีวิตสมรสก็ยิ่งมีคุณภาพสูงขึ้นเท่านั้น ตัวแปร
ที่เกี่ยวข้องคือ (1) ปริมาณการได้รับการมอง
ในแง่ดีจากคู่สมรส การเห็นคุณค่า ความสอดคล้อง
ทางความคิดและการกระทำ ได้รับการ
ประเมินและการกล่าวถึงทางด้านดีเกี่ยวกับ
ความสวยงามทางกาย จิตใจ และความสัมพันธ์
ทางเพศ เหล่านี้ จัดเป็นรางวัลประเภทหนึ่ง

บุคคลอาจได้รับการปฏิสัมพันธ์กับคู่สมรสของตน (2) ปริมาณการตอบสนองทางอารมณ์จากคู่สมรส เช่น การแสดงออกอย่างรักใคร่นับถือ ให้การส่งเสริมสนับสนุน ให้ความเท่าเทียมกัน และตอบสนองอารมณ์ทางเพศ (3) ประสิทธิภาพในการสื่อสารระหว่างคู่สมรส เช่น การเปิดเผยตนต่อคู่สมรส ปริมาณผลสำเร็จที่เกิดจากการสื่อสารอย่างถูกต้อง ความเข้าใจกัน การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา (4) ความเหมาะสมกันเชิงบทบาท เช่น ความสอดคล้องระหว่างบทบาทที่คาดหวังกับบทบาทที่กระทำ ความคล้ายคลึงกันในบุคลิกภาพบางด้าน และ (5) ปริมาณการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส รางวัลอีกประเภทหนึ่งคือ การปลอดจากความขัดแย้งหรือไม่เกิดความตึงเครียดจากการปฏิสัมพันธ์กับคู่สมรส ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา ปริมาณในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การเข้าร่วมพิธีกรรมในโบสถ์ร่วมกัน เป็นต้น

ทฤษฎีคุณภาพและความมั่นคงในชีวิตสมรสของ ลูวอิส และสแปนเนียร์ ดังกล่าวข้างต้น ได้รับการจัดให้เป็นทฤษฎีที่มีความซับซ้อนและกว้างขวางครอบคลุมมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีต่าง ๆ ในแวดวงวิชาการด้านคุณภาพชีวิตสมรส ซึ่งมีการเผยแพร่อยู่ในปลายทศวรรษที่ 70 (Spanier and Lewis,

1980 : 834 citing Burr et al., 1979) ผ่านมาจนถึงทศวรรษที่ 90 ทฤษฎีของ ลูวอิส และสแปนเนียร์ ก็ยังคงได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นโมเดลทางทฤษฎีที่สามารถอธิบายความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้อย่างกว้างขวางครอบคลุมมากที่สุดโดยเฉพาะในสังคมชาวอเมริกัน จึงเกิดคำถามว่า ทฤษฎีนี้จะสามารถอธิบายหรือทำนายความพึงพอใจในชีวิตสมรสของสามีภรรยาในสังคมอื่น ๆ ได้ดีเช่นเดียวกับสามีภรรยาในสังคมอเมริกันหรือไม่

จากข้อเสนอขึ้นนามธรรมสูงสุด (Abstract Propositions) ทั้ง 3 ข้อที่ ลูวอิส และ สแปนเนียร์ ได้เสนอให้ทรัพยากรทางสังคมและส่วนบุคคลที่คู่สมรสแต่ละฝ่ายถือครองอยู่ ความพึงพอใจในวิถีชีวิตของแต่ละฝ่าย และรางวัลที่ได้รับจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในการใช้ชีวิตร่วมกัน เป็นปัจจัยหลักในการกำหนดความพึงพอใจในชีวิตสมรสของทั้งสองฝ่าย กาโม (Kamo, 1993 : 551 - 568) ต้องการตรวจสอบว่า ปัจจัยหลัก 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยด้านทรัพยากรทางสังคมและส่วนบุคคลของคู่สมรส และปัจจัยด้านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ตลอดจน ลักษณะทางประชากรของคู่สมรสบางลักษณะมีอิทธิพลต่อปริมาณความพึงพอใจในชีวิตสมรสของคู่สมรสชาวอเมริกัน และญี่ปุ่นแตกต่างกันเพียงใด ผู้วิจัยได้เสนอโมเดลเชิงแนวคิดรวบยอด

เกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวกำหนดความพึงพอใจในชีวิตสมรสของคู่สมรส กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ประกอบด้วย คู่สมรสชาวอเมริกันฝ่ายสามี 465 คน ฝ่ายภรรยา 457 คน และคู่สมรสชาวญี่ปุ่นฝ่ายสามี 424 คน ฝ่ายภรรยา 475 คน ทั้งหมดเป็นบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กโตและวัยรุ่นตอนต้น แม้จะมีข้อจำกัดด้านวิธีวัดตัวแปรบางด้าน เช่น ความพึงพอใจในชีวิตสมรส ถูกวัดด้วยข้อ - คำถามเพียงข้อเดียวที่มีพิสัยของคะแนนระหว่าง 1 ถึง 9 อย่างไรก็ตาม ผลจากการวิจัยด้วยวิธีวิเคราะห์หือทธิพลได้ให้หลักฐานที่เป็นไปตามความคาดหมายว่า ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม ซึ่งเป็นลักษณะภายนอกหรือเชิงวัตถุ เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความพึงพอใจในชีวิตสมรสของชาวญี่ปุ่น ขณะที่ความสัมพันธ์ที่แสดงออกทางอารมณ์และความรักใคร่ ซึ่งเป็นลักษณะภายในจิตใจ เป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดความพึงพอใจในชีวิตสมรสของชาวอเมริกัน ข้อค้นพบต่าง ๆ จากงานวิจัยนี้ถือว่าเป็นข้อค้นพบใหม่ที่ผู้วิจัยสร้างให้แก่วงวิชาการด้านคุณภาพชีวิตสมรส ซึ่งช่วยยืนยันความกว้างขวางครอบคลุมของคำอธิบายเชิงเหตุและผลของทฤษฎีนี้

ปัจจัยเชิงเหตุของคุณภาพชีวิตสมรส

ในการวิจัยปัจจัยเชิงเหตุของคุณภาพชีวิตสมรสด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสครั้งนี้ต้องการศึกษาปัจจัยหลายด้านอย่างครอบคลุม จึงได้นำรูปแบบประเภทหนึ่งของทฤษฎีต่าง ๆ (Theoretical Paradigm) ซึ่งวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์เรียกว่า " รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม " (Interactionism Model) ของ แมกนุสสัน และ เอนเลอร์ (Magnusson and Endler, 1977 : 18-21) มาช่วยกำหนดขอบเขตในการประมวลเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนักจิตวิทยาสองท่านได้ให้ข้อสรุปไว้ว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นจากสาเหตุหลัก 4 ประการคือ (1) ลักษณะสถานการณ์ปัจจุบัน หมายถึง สภาพแวดล้อมทางสังคมที่บุคคลกำลังประสบอยู่ ซึ่งเป็นลักษณะที่เอื้อหรือขัดขวางพฤติกรรมหนึ่ง ๆ (2) จิตลักษณะเดิมของบุคคล เป็นลักษณะทางจิตใจที่เกิดขึ้นและสะสมอยู่ในตัวบุคคลจากการหล่อหลอม ชัดเกล้าของครอบครัวและโรงเรียนในอดีตถึงปัจจุบัน มีลักษณะคงที่ไม่อยู่ใต้อิทธิพลของสถานการณ์ปัจจุบัน (3) ปฏิสัมพันธ์ร่วมระหว่างสถานการณ์ปัจจุบันกับ

จิตลักษณะเดิม เรียกว่า ปฏิสัมพันธ์แบบกลไก (Mechanical Interaction) และ (4) จิตลักษณะตามสถานการณ์ เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานการณ์กับจิตลักษณะเดิมแบบภายในตน (Organismic Interaction) เป็นลักษณะจิตใจที่อยู่ใต้อิทธิพลของสถานการณ์ ปัจจุบัน มีความไวต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางสังคม จากแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรม 4 กลุ่ม ดังกล่าว ประกอบกับข้อเสนอตามทฤษฎีคุณภาพและความมั่นคงในชีวิตสมรสของ ลูอิส และ สเปนเนียร์ รวมทั้งผลวิจัยที่เกี่ยวข้องจากต่างประเทศ และในประเทศ จึงกำหนดกลุ่มตัวแปรเชิงเหตุของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทยไว้ 3 กลุ่ม คือ (1) สถานการณ์ทางสังคมภายนอก - ภายในครอบครัว (2) จิตลักษณะเดิมของผู้ถูกศึกษา ซึ่งครอบคลุมลักษณะทางศาสนาของผู้ถูกศึกษาด้วย และ (3) จิตลักษณะตามสถานการณ์ของผู้ถูกศึกษา ความเกี่ยวข้องระหว่างกลุ่มตัวแปรเชิงเหตุทั้ง 3 กลุ่มกับคุณภาพชีวิตสมรส ปรากฏในการประมวลเอกสารวิจัยโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

สถานการณ์ทางสังคมภายนอก - ภายในครอบครัวกับคุณภาพชีวิตสมรส

บุคคลรอบข้าง สถานที่พักอาศัยและ

สถานการณ์ที่บุคคลประสบอยู่ในปัจจุบัน เป็นสภาพแวดล้อมที่สามารถส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อจิตใจและพฤติกรรมของบุคคลที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ

การสนับสนุนทางสังคมจากบุคคลภายนอกครอบครัว นักจิตวิทยาคนหนึ่ง (Julien et al., 1994) ทำการศึกษาอิทธิพลของบุคคลภายนอกครอบครัวที่มีต่อการปรับตัวของคู่สมรสในเชิงกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยการสังเกตการสนทนาระหว่างผู้ถูกศึกษาฝ่ายภรรยากับบุคคลภายนอกซึ่งเป็นผู้ที่ภรรยาให้ความไว้วางใจ

ปรึกษาปัญหาความขัดแย้งกับสามี พบว่าการสนทนาในรูปแบบให้การสนับสนุน ให้ความพยายามเพื่อช่วยให้สามีกับภรรยา มีความสัมพันธ์ที่มั่นคงยั่งยืน เช่น พูดถึงสามีของหญิงที่ถูกศึกษาในแง่ดีและยืนยันว่า ปัญหาความขัดแย้งสามารถแก้ไขได้ ปรากฏมากในผู้ได้รับความไว้วางใจที่ปรับตัวได้ดีในชีวิตสมรส ยิ่งปรับตัวได้ดีมากเท่าใด ปริมาณการสนทนาในแนวสนับสนุนก็ยิ่งมีมากเท่านั้น และยังมีประสบการณ์คล้ายคลึงกับหญิงที่ถูกศึกษามากเท่าใด ก็ทำให้ผู้ได้รับความไว้วางใจสามารถตอบสนองของความ ต้องการและมองเห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดกับเพื่อนได้มากเท่านั้น

ยิ่งกว่านั้น ยังพบว่า การสนทนาในรูปแบบ
แทรกแซง ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งที่ความ
รุนแรงยิ่งขึ้นของผู้ได้รับความไว้วางใจ
สามารถทำนายปริมาณความเศร้าซึมของ
หญิงผู้เป็นภรรยาได้ร้อยละ 56 และทำนาย
ความห่างเหินจากสามีได้ร้อยละ 43 **การรับ
รู้สภาพเศรษฐกิจของครอบครัว ปริมาณ
การสื่อสารระหว่างคู่สมรส และวิถีจัดการ
กับปัญหาความขัดแย้งระหว่างคู่สมรส**
นับเป็นปัจจัยด้านสถานการณ์ภายในครอบครัว
ที่อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์
ระหว่างคู่สมรสได้มากเช่นกัน เอลเดอร์
(Elder, 1991) ทำการตรวจสอบโมเดลเชิง
เหตุของความสัมพันธ์ระหว่างความกดดันทาง
เศรษฐกิจของครอบครัว รูปแบบการปฏิ-
สัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยาและคุณภาพชีวิต
สมรส พบผลว่า ความกดดันทางเศรษฐกิจ
ของครอบครัวมีอิทธิพลทางอ้อมต่อคุณภาพ
ชีวิตสมรสของฝ่ายภรรยาผ่านทางรูปแบบ
การปฏิสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส 2 แบบ กล่าวได้
ว่า ยิ่งมีความกดดันทางเศรษฐกิจในครอบครัว
มากเท่าใด สามียิ่งแสดงความเป็นศัตรูต่อ
ภรรยาเท่าเท่านั้น และการแสดงความเป็น
ศัตรูต่อภรรยามีมากเท่าใด คุณภาพชีวิตสมรส
ของภรรยาก็ต่ำลงเท่านั้น ในทางกลับกัน ยิ่งมี
ความกดดันทางเศรษฐกิจน้อยเท่าใด สามีก็
แสดงความอบอุ่นต่อภรรยาเท่าเท่านั้น

และการแสดงความอบอุ่นของสามีมากเท่าใด
ย่อมส่งผลให้คุณภาพชีวิตสมรสฝ่ายภรรยาสูง
ขึ้นเท่านั้น ยิ่งกว่านั้น ในการศึกษาแบบข้าม
วัฒนธรรม กาโม (Kamo, 1993) พบว่า
ความพึงพอใจในชีวิตสมรสของสามีภรรยา
ชาวญี่ปุ่นขึ้นโดยตรงกับปริมาณรายได้ของ
สามี แต่ไม่พบผลเช่นนี้ในสามีภรรยาชาว
อเมริกัน ส่วน **ประสิทธิภาพในการสื่อสาร
ระหว่างคู่สมรส** ก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกด้าน
หนึ่งในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง
คู่สมรส ลิน (Lyn, 1996) ได้ทำการวิจัย
อิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ในกระบวนการครอง
ชีวิตคู่ที่มีผลต่อการสมรสในระยะยาว พบผลว่า
ตัวแปร 3 ด้านในกระบวนการครองชีวิตคู่
(ความยืดหยุ่น ความยืดเหนียว และการสื่อ
สารระหว่างกัน) ระยะเวลาในการสมรส และ
ประสิทธิภาพในการสื่อสารเป็นตัวทำนาย
ความมั่นคงของชีวิตสมรสที่เด่นชัด สำหรับ
วิถีจัดการกับความขัดแย้งระหว่างคู่สมรส
ถือเป็นหัวใจของการดำเนินชีวิตคู่ เมื่อมี
ความขัดแย้งเกิดขึ้น สามีภรรยาจะมีวิธีการสื่อ
สารอย่างไรที่ช่วยลดความขัดแย้งและกลับมา
เข้าใจกันได้ดังเดิม มีหลักฐานจากงานวิจัย
หลายเรื่อง แสดงว่า คู่สมรสที่มีความสุขมี
พฤติกรรมผอนปรนต่อกันและกัน เช่น ช่วย
อธิบายหรือขยายความในสิ่งที่พูดเพื่อให้อีก
ฝ่ายหนึ่งเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น มีการแสวงหา

ข้อมูลมาเพิ่มเติม ส่วนคู่สมรสที่แสดงออกต่อกัน
ในทางลบ และถกเถียงกันในทางที่เพิ่มความ
ขัดแย้งมากยิ่งขึ้น เป็นคู่สมรสที่ขาดความสุข
ในชีวิตคู่ (Arellano and Markman, 1995)

จิตลักษณะเดิมของบุคคลกับคุณภาพ ชีวิตสมรส

ลักษณะทางจิตใจเป็นปัจจัยอีกกลุ่ม
หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรม
กรรมของสามีภรรยา จากการประมวลผล
วิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า **จิตลักษณะด้าน
เอกลักษณ์แห่งตน ความใกล้ชิดผูกพัน
ตลอดจน การปฏิบัติทางพุทธศาสนาและ
วิถีชีวิตแบบพุทธ** มีผลกระทบต่อคุณภาพ
ชีวิตสมรสได้ ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิต
สังคมของอีริกสัน (Erikson's Psychosocial
Development) บุคคลมีพัฒนาการด้านจิต
สังคมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพราะต้องเผชิญ
กับปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทาง
ร่างกาย จิตใจและสังคมรอบข้าง การปรับตัว
จึงเป็นเครื่องแสดงความเกี่ยวข้องระหว่าง
บุคคลกับสภาพแวดล้อมทางสังคม อีริกสัน
แบ่งพัฒนาการบุคลิกภาพด้านจิตสังคมของ
บุคคลออกเป็น 8 ช่วง จากอายุแรกเกิดถึง
80 ปี ตามแนวคิดของอีริกสัน พัฒนาการ
ขั้นที่ 1 ถึง 4 เป็นการสะสมประสบการณ์ใน

การแก้ปัญหา และปรับตัว เพื่อการเกิด
เอกลักษณ์แห่งตนในขั้นที่ 5 ส่วนขั้นที่ 6 ถึง 8
เป็นการนำเอกลักษณ์แห่งตนไปใช้ (ดวงเดือน
พันธุ์นาวิน. 2541 อ้างอิงจาก Erikson,
1968) ในกรวิจัยนี้มุ่งศึกษาว่า พัฒนาการ
ขั้นที่ 5 : การมีเอกลักษณ์หรือความสับสนใน
เอกลักษณ์ของสามีภรรยาไทย จะเกี่ยวข้องกับ
พัฒนาการขั้นที่ 6 : ความใกล้ชิดผูกพันหรือ
ความโดดเดี่ยวเพียงใด และปริมาณความ
งอกงามของพัฒนาการแต่ละด้าน จะส่งผลดี
ต่อคุณภาพชีวิตสมรสมากเพียงใด นักจิตวิทยา
คณะหนึ่ง (Whitbourne et al., 1992) ได้
ติดตามวิจัยนักศึกษาปริญญาตรี 3 รุ่น รุ่นแรก
ติดตามศึกษา 22 ปี วัด 3 ครั้ง ห่างกัน 11 ปี
คือ เมื่ออายุ 20 ปี , 31 ปี และ 42 ปี (มี
นักศึกษาจำนวน 347 คน ในการวัดครั้งแรก
ใน ค.ศ.1996 และเหลือจำนวน 99 คน เมื่อวัด
ครั้งที่ 3 ในปี ค.ศ. 1988) รุ่นสองติดตาม
ศึกษา 2 ครั้ง ห่างกัน 11 ปี เมื่ออายุ 20 ปี และ
31 ปี ตรงกับวัดครั้งที่สองและสามในรุ่นแรก
จำนวน 298 คน รุ่นที่สามคือ นักศึกษาอายุ
20 ปี ใน ค.ศ. 1988 จำนวน 292 คน การวัด
พัฒนาการทางจิตสังคมวัดด้วยแบบวัด
ประเภทมาตรประเมินรวมค่า พบผลว่า (1)
ปริมาณการปรับตัวในขั้นปัจจุบันเกี่ยวข้องกับ
ปริมาณการปรับตัวในขั้นก่อน ๆ (2) ขั้นการ
บรรลุเอกลักษณ์แห่งตนและขั้นความใกล้ชิด

ผูกพัน แม้จะมีปริมาณเพิ่มขึ้นตามปีที่ศึกษา แต่คะแนนมิได้เพิ่มขึ้นมากอย่างเด่นชัดกว่าขั้นอื่น ๆ แต่ประการใด และ (3) ในผู้ตอบเพศหญิง ผู้ที่สามารถปรับตัวได้มากเมื่ออายุ 20 ปี ทั้งด้านการบรรลุเอกลักษณ์แห่งตนและความใกล้ชิดผูกพัน เมื่อวัดที่อายุ 31 ปี มีระยะเวลาในการครองชีวิตคู่ยาวนานกว่า และมีบุตรมากกว่าผู้ที่ปรับตัวได้น้อย ส่วนเพศชายพบเพียงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณความใกล้ชิดผูกพันที่อายุ 20 ปี กับการมีระยะเวลาครองคู่ ณ ที่วัดเมื่ออายุ 31 ปีเท่านั้น ต่อมา ไวท์ และคณะ (White et al., 1996) ได้ร่วมกันพัฒนาเครื่องมือวัดวุฒิภาวะด้านความใกล้ชิดผูกพัน (Intimacy Maturity) โดยมีขอบเขตการวัด 5 มิติ คือ (1) ความสัมพันธ์แบบทั่วไป (2) มีความรักและห่วงใยซึ่งกันและกัน (3) มีวุฒิภาวะด้านเพศสัมพันธ์ (4) มีความรักและภักดี และ (5) มีการติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิดและเปิดเผยต่อกันและทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวุฒิภาวะความใกล้ชิดผูกพันกับการปรับตัวระหว่างคู่สมรสด้วย ผู้ถูกศึกษาเป็นสามีภรรยา 62 คู่ มีอายุระหว่าง 25 ถึง 29 ปี พบผลว่า ปริมาณการบรรลุวุฒิภาวะด้านความใกล้ชิดผูกพันของฝ่ายสามีมีบทบาทสำคัญในการทำนายการปรับตัวในชีวิตสมรสของทั้งฝ่ายสามีและภรรยา ยิ่งกว่านั้น ยังมีหลักฐานจำนวนหนึ่งที่ทำให้คาดได้ว่า

ลักษณะการนับถือศาสนาของบุคคล ซึ่งได้แก่ การปฏิบัติทางพุทธศาสนาและการมีวิถีชีวิตแบบพุทธ เป็นปัจจัยอีกสองด้านที่ช่วยเสริมให้สามีกับภรรยาที่มีคุณภาพชีวิตสมรสที่ดี ตัวอย่างเช่น ดัดลี และ โคซินสกี (Dudley and Kosinski., 1990) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะและพฤติกรรมที่แสดงถึงความเคร่งครัดต่อศาสนาที่นับถือกับความพึงพอใจในชีวิตสมรส กลุ่มตัวอย่างเป็นสามีภรรยาที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกที่ถือเอาวันเสาร์เป็นวันประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จำนวน 228 คน พบผลว่า ปริมาณความสอดคล้องกันในการรับรู้เรื่องการเข้าร่วมพิธีกรรมในโบสถ์ของสามี (ภรรยา) ปริมาณความสอดคล้องกันในการรับรู้เรื่องความเคร่งครัดต่อศาสนาของสามี (ภรรยา) และการแสดงสักการะต่อพระเจ้าร่วมกับครอบครัว เป็น 3 ตัวแปรที่ร่วมกันอธิบายความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้ร้อยละ 33 นอกจากนี้ งามดา วนิทานนท์ (2536) ศึกษาปริมาณการนับถือพุทธศาสนาของบิดามารดาของเด็กวัยรุ่นตอนต้น พบว่า ยิ่งบิดาหรือมารดามีการปฏิบัติทางพุทธศาสนา (ให้ทาน รักษาศีลห้า และฝึกสมาธิภาวนา) ดำเนินชีวิตประจำวัน (เช่น ด้านอาชีพ การใช้เวลาว่าง การคบเพื่อน เป็นต้น) โดยยึดหลักธรรมทางพุทธศาสนา

มากเท่าใด ก็ยิ่งรายงานว่ามีความสัมพันธ์ที่ดีกับคู่สมรสมากเท่านั้น

จิตลักษณะตามสถานการณ์กับ คุณภาพชีวิตสมรส

ลักษณะทางจิตใจที่มีความไวต่อการแปรเปลี่ยนของสถานการณ์ปัจจุบันในครอบครัวสองด้าน คือ **ทัศนคติต่อคู่สมรสและความรู้สึกแออัดในที่พักอาศัย** ได้รับการพิจารณาเลือกเป็นปัจจัยเชิงเหตุที่สำคัญต่อการมีคุณภาพชีวิตสมรสที่ตระหว่างสามีกับภรรยา นักจิตวิทยากลุ่มหนึ่ง (O' Leary et al., 1983) พบว่า สามีภรรยาที่มีความรู้สึกทางบวกต่อกันเมื่อสัมผัส เมื่อใกล้ชิด และมีความรู้สึกว่าคุณสมรสเข้าใจตนเองมากเพียงใด ก็ยังมีคะแนนการปรับตัวในชีวิตสมรสสูงเท่านั้น ($r = .70$) ส่วนความเกี่ยวข้องของระหว่างความรู้สึกแออัดในที่พักอาศัยกับความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสนั้น พบในงานวิจัยของนักจิตวิทยาอีกกลุ่มหนึ่ง (Pittman and Lloyd, 1988) ศึกษาผลกระทบของปัจจัยหลายด้านที่มีต่อการปรับตัวระหว่างคู่สมรส พบว่า ปริมาณความสะอวดกสบายในการอยู่อาศัยอย่างเป็นทางการเป็นสัดส่วนในครอบครัวเป็นตัวแปรของกลุ่มแหล่งทรัพยากรในครอบครัวที่ทำนายการปรับตัวระหว่างคู่สมรสได้อย่างเด่นชัด ($\beta = .18$, $p < .001$)

ในประเทศไทย ดวงเดือน พันธมนาวิน และคณะ (2528) ศึกษาการดาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า ความรู้สึกแออัดในที่พักอาศัย (ปริมาณการรับรู้และอารมณ์ของบุคคลที่เกิดจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ) มีความสำคัญต่อสุขภาพจิตของมารดา และพบต่อไปว่า สุขภาพจิตและความรู้สึกแออัดในที่พักอาศัยของมารดาเป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญในการทำนายปริมาณการปฏิบัติของมารดาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบให้เหตุผล แบบรักสนับสนุน และแบบฝึกให้เด็กพึ่งตนเองแต่เล็ก

จุดมุ่งหมายสำคัญของงานวิจัยนี้ คือการบ่งชี้ปัจจัยเชิงเหตุของการมีคุณภาพชีวิตสมรสที่ดีมากหรือน้อย ในหมู่สามีภรรยาชาวไทยที่ครองชีวิตคู่ในปัจจุบัน คุณภาพชีวิตสมรสในการวิจัยนี้ วัดที่ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสตัวแปรนี้เป็นตัวแปรตามเป้าหมายปลายทางในการวิเคราะห์อิทธิพล จากการประมวลแนวคิดเชิงทฤษฎี และผลวิจัยที่เกี่ยวข้องตัวแปรอิสระที่คาดว่าจะปัจจัยเชิงเหตุที่สำคัญของคุณภาพชีวิตสมรสด้านดังกล่าวประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ 5 กลุ่ม ดังนี้ (1) กลุ่มตัวแปรสถานการณ์ภายนอก - ภายในครอบครัว 7 ตัวแปร ได้แก่ การรับรู้การสนับสนุนทางสังคม ระดับเศรษฐกิจของครอบครัว การรับรู้ความแตกต่างของสถานภาพทาง

เศรษฐกิจระหว่างคู่สมรส การรับรู้สภาพเศรษฐกิจของครอบครัว การสื่อสารระหว่างคู่สมรส วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบบวกและแบบลบ (2) กลุ่มตัวแปรจิตลักษณะทั่วไป 7 ตัวแปร ประกอบด้วย เอกลักษณะแห่งตน ลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิดผูกพัน สุขภาพจิต สุขภาพกาย ค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวของผู้ถูกศึกษา การรับรู้ค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวของคู่สมรส และความเครียดในการทำงาน (3) กลุ่มตัวแปรลักษณะทางศาสนา 3 ตัวแปร ประกอบด้วย การปฏิบัติทางพุทธของผู้ถูกศึกษา วิธีชีวิตแบบพุทธของผู้ถูกศึกษาและการรับรู้การปฏิบัติทางพุทธของคู่สมรส (4) กลุ่มตัวแปรจิตลักษณะตามสถานการณ์ 2 ตัวแปร ได้แก่ ทศนคติต่อคู่สมรสและความรู้สึกแออัดในที่พักอาศัย และ (5) ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของผู้ถูกศึกษา เช่น ความแตกต่างด้านวัยระหว่างคู่สมรส ความแตกต่างด้านการศึกษาระหว่างคู่สมรส รายได้ของครอบครัว จำนวนคนในครอบครัว ปริมาณการใช้ประโยชน์จากห้องนอน เป็นต้น รวมตัวแปรที่คาดว่าเป็นปัจจัยเชิงเหตุหลักของคุณภาพชีวิตสมรส 19 ตัว

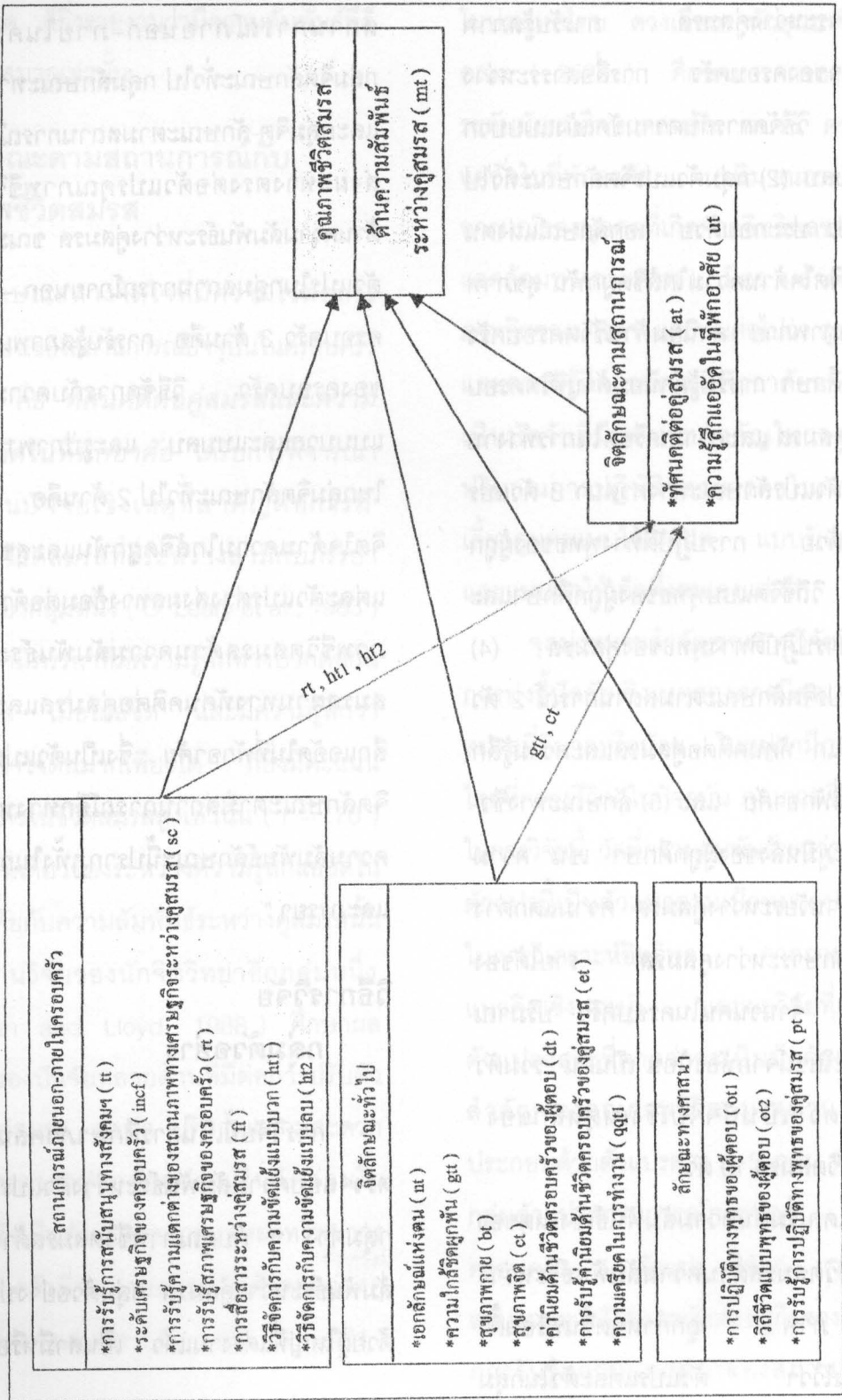
โมเดลเริ่มต้นความสัมพันธ์เชิงเหตุของคุณภาพชีวิตสมรสด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส (ภาพ 1) ถูกกำหนดขึ้นพร้อมตั้งสมมติฐานไว้ว่า " ตัวแปรแต่ละตัวในกลุ่ม

สถานการณ์ภายนอก-ภายในครอบครัว กลุ่มจิตลักษณะทั่วไป กลุ่มลักษณะทางศาสนา และกลุ่มจิต-ลักษณะตามสถานการณ์ ต่างส่งผลทางตรงต่อตัวแปรคุณภาพชีวิตสมรส ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ขณะเดียวกันตัวแปรในกลุ่มสถานการณ์ภายนอก - ภายในครอบครัว 3 ด้านคือ การรับรู้สภาพเศรษฐกิจของครอบครัว วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบบวกและแบบลบ และรูปภาพ 1 ตัวแปรในกลุ่มจิตลักษณะทั่วไป 2 ด้านคือ ลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิดผูกพันและสุขภาพจิต แต่ละตัวแปรต่างส่งผลทางอ้อมต่อตัวแปรคุณภาพชีวิตสมรสด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสผ่านทางทัศนคติต่อคู่สมรสและความรู้สึกแออัดในที่พักอาศัย ซึ่งเป็นตัวแปรในกลุ่มจิตลักษณะตามสถานการณ์อีกทางหนึ่งด้วยความสัมพันธ์ลักษณะนี้ปรากฏทั้งในกลุ่มสามีและภรรยา "

วิธีการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาภาคสนามเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเชิงเหตุกลุ่มต่าง ๆ กับคุณภาพชีวิตสมรสด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้ใหญ่ที่แต่งงานแล้ว เป็นสามีหรือภรรยา

ภาพ 1 โมเดลเริ่มต้นความสัมพันธ์เชิงเหตุของคุณภาพชีวิตสมรสด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส

ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพฯ เนื่องจากต้องการศึกษาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสหลายด้านอย่างละเอียด จึงได้กำหนดคุณสมบัติเฉพาะสำหรับการคัดเลือกสามีภรรยาในกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ (ก) มีอายุตั้งแต่ 21 ปีขึ้นไป (ข) แต่งงานอยู่ร่วมกันมาอย่างน้อยเป็นระยะเวลา 2 ปี และ (ค) ต้องอาศัยอยู่ร่วมกับคู่สมรสในช่วงปัจจุบัน (ไม่มีสถานภาพเป็นหม้าย หย่าร้าง หรือแยกกันอยู่ด้วยเหตุผลขัดแย้ง / ไม่ปรองดองกัน) กลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 962 คน เป็นสามี 361 คน ภรรยา 601 คน มีอายุระหว่าง 21 ถึง 49 ปี (อายุเฉลี่ย 35.05 ปี) จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาอยู่ระหว่าง 0 ถึง 21 ปี (จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาเฉลี่ย 11.60 ปี) จำนวนปีที่อยู่ร่วมกันระหว่าง 2 ถึง 31 ปี (จำนวนปีที่อยู่ร่วมกันเฉลี่ย 10.27 ปี) ร้อยละ 81.6 ของผู้ตอบมีบุตร 1 คนขึ้นไป หน่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ บุคคล

เครื่องมือวัดตัวแปร

ตัวแปรสำคัญกลุ่มต่าง ๆ ในงานวิจัยนี้เป็นตัวแปรประเภทคะแนนต่อเนื่องเป็นส่วนใหญ่ วัดโดยแบบวัดมาตรฐานประเมินรวมค่าแบบวัดแต่ละตัวแปรมีข้อคำถามอย่างน้อย 10 ประโยค แต่ละประโยคมีมาตร 6 หน่วยประกอบจาก " จริงที่สุด " ถึง " ไม่จริงเลย " แต่ละแบบวัดใช้ข้อคำถามที่มีค่าอำนาจ

จำแนกรายข้ออยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ และแบบวัดแต่ละชุดมีความเชื่อมั่นในระดับสูง

แบบวัดคุณภาพชีวิตสมรสด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส เป็นแบบวัดที่ปรับมาจาก " ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับมารดา " ซึ่งสร้างโดย ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2536) แบบวัดความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับมารดาเป็นหนึ่งในสามแบบวัดที่ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ จัดสร้างขึ้นเพื่อให้ประเมินสภาวะเครียดในครอบครัวประเภทปกติ โดยให้นักเรียนวัยรุ่นเป็นผู้รายงานเกี่ยวกับปริมาณความขัดแย้ง ความห่างเหิน ความไม่เข้าใจกัน ตลอดจน ความเห็นอกเห็นใจช่วยเหลือกันระหว่างบิดากับมารดา แบบวัดดังกล่าวมีข้อคำถามจำนวน 10 ข้อ พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10 ถึง 60 คะแนน มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .89 เมื่อแบ่งนักเรียนผู้ถูกศึกษาออกเป็น 3 กลุ่มโดยใช้ค่าเฉลี่ยบวกและลบกับค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานครึ่งหน่วยเป็นเกณฑ์ ปรากฏว่านักเรียนกลุ่มที่ได้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์แบ่ง (จัดเป็นกลุ่มที่กำลังตกอยู่ในครอบครัวที่มีสภาวะเครียดมาก) มีลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่เหมาะสมในปริมาณน้อยกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างชัดเจน คือกลุ่มที่ได้คะแนนสูงกว่าเกณฑ์แบ่ง (จัดเป็นกลุ่มที่อยู่ในครอบครัวเครียดน้อย) แบบวัดนี้นับเป็นแบบวัดที่

สามารถสะท้อนสภาวะเครียดในครอบครัว
 ปกติได้ดี ผลวิจัยดังกล่าวกระตุ้นให้สนใจที่จะ
 ศึกษาว่า มีดัชนี (ตัวบ่งชี้) เชิงเหตุสำคัญอะไร
 บ้าง ที่ส่งผลให้สามีและภรรยาที่มีความสัมพันธ์
 ที่ดีในปริมาณต่างกัน ในการวิจัยครั้งนี้ได้
 สร้างข้อคำถามเพิ่มขึ้นจากเดิม 10 ข้อ เป็น
 20 ข้อ และนำไปทดลองใช้กับกลุ่มสามีภรรยา
 จำนวน 104 คน คัดเลือกข้อคำถามที่เข้าเกณฑ์
 ไว้ใช้ 15 ข้อ ช่วงคะแนนที่เป็นไปได้อยู่ระหว่าง
 15 ถึง 90 คะแนน คะแนนสูงกว่า แสดงว่า
 สามีหรือภรรยาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคู่สมรส
 ของตนมากกว่าคำถามแต่ละข้อ มีค่า
 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์รายข้อ (ค่าอาร์) อยู่
 ระหว่าง .54 ถึง .83 ค่าความเชื่อมั่นแบบ
 สัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .94 เมื่อนำแบบวัด
 นี้มาใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า
 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .93

กลุ่มตัวแปรสถานการณ์ภายนอก-ภายใน
 ครอบครัว ประกอบด้วย แบบวัดตัวแปรสำคัญ
 เช่น แบบวัดการสื่อสารระหว่างคู่สมรส
 วัดปริมาณการถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก
 ความเชื่อและความเป็นจริงระหว่างสามีกับ
 ภรรยาที่อาศัยอยู่ร่วมกัน เมื่อต่างฝ่ายพยายาม
 เข้าใจทัศนะของกันและกัน การสื่อสารระหว่าง
 สามีภรรยาอาจกระทำได้หลายวิธี เช่น การใช้
 ถ้อยคำ ใช้น้ำเสียง การรับฟัง การแสดงสี
 หน้าและการใช้ภาษาท่าทาง เป็นต้น โดยแบบ

วัดประเภทมาตรประเมินรวมค่า 10 ประโยค
 พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10 ถึง 60 คะแนน
 ผู้ที่ได้คะแนนสูงคือ ผู้ที่สื่อสารกับคู่สมรสอย่าง
 เหมาะสม ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์
 แอลฟาเท่ากับ .88 แบบวัดวิธีจัดการกับ
 ความขัดแย้งแบบบวกและแบบลบ สร้าง
 ขึ้นโดยอาศัยแนวคิดจากแบบวัด " การจัดการ
 กับความรู้สึกและความแตกต่าง" (The Managing
 Affect and Differences Scales) ของ อาร์
 เรลลาโน และคณะ (Arellano et al., 1995)
 และแบบวัด " กลวิธีที่ใช้ระหว่างเผชิญความ
 ขัดแย้ง " (The Conflict Tactics Scales)
 ของ สเตราส์ (Straus, 1979) แบบวัดนี้
 แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ แบบวัดวิธีจัดการ
 กับความขัดแย้งแบบบวก มี 22 ข้อ พิสัยของ
 คะแนนอยู่ระหว่าง 22 ถึง 132 คะแนน และ
 แบบวัดวิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบลบมี
 8 ข้อ พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 8 ถึง 48
 คะแนน แบบวัดวิธีจัดการกับความขัดแย้ง
 แบบบวกมีค่าความเชื่อมั่นได้แบบสัมประสิทธิ์
 แอลฟาเท่ากับ .86 ส่วนแบบวัดแบบลบมีค่า
 ความเชื่อมั่นได้แบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ
 .83

กลุ่มตัวแปรจิตลักษณะเดิม ประกอบด้วย
 แบบวัดตัวแปรหลายตัวแปร ตัวอย่างเช่น
 แบบวัดลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิดผูกพัน
 สร้างขึ้นโดยอาศัยแนวคิดจากแบบวัดพัฒนา-

การทางจิตสังคมช่วงที่ 6 : ความรู้สึกใกล้ชิด ผูกพันหรือความรู้สึกโดดเดี่ยวตามทฤษฎี อิริคสันของ ออสท์ และ พลัก (Ochse and Plug, 1986) และแบบประเมินส่วนบุคคล เกี่ยวกับสัมพันธภาพที่ใกล้ชิด (Personal Assessment of Intimacy in Relationships) ของ เชฟเฟอร์ และ โอลสัน (Schaefer and Olson, 1981) การวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะวัด พัฒนาการทางจิตสังคมช่วงที่ 6 ของกลุ่มตัวอย่างสามีมรยาด้วยแบบวัดที่มีเนื้อหาครอบคลุมสัมพันธภาพระหว่างสามีมรยา 4 ด้าน คือ ด้านอารมณ์ - สังคม ด้านการร่วมรู้ร่วมคิด ด้านเพศสัมพันธ์ และด้านสันทนการและความสนใจร่วมกัน แบบวัดนี้ประกอบด้วย ข้อคำถาม 20 ข้อ มีมาตร 6 หน่วยประกอบ จาก "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" พิสัยของ คะแนนอยู่ระหว่าง 20 ถึง 120 คะแนน เมื่อนำแบบวัดมาใช้กับกลุ่มตัวอย่างสามีมรยา ในการวิจัยครั้งนี้ มีค่าความเชื่อมั่นได้แบบ สัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .84 **แบบวัดการปฏิบัติทางพุทธของผู้ตอบ และแบบวัดการรับรู้การปฏิบัติทางพุทธของคู่สมรส** สร้างแบบวัดนี้โดยอาศัยแนวคิดจากแบบวัด การปฏิบัติทางพุทธศาสนาของ ดวงเดือน พันธมนาวิน และคณะ (2540) ซึ่งครอบคลุม การประพติปฏิบัติทางพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน 3 ด้านคือ ทาน ศีล และภาวนา สำหรับ

แบบวัดที่ปรับปรุงใหม่นี้ เน้นเนื้อหาด้าน พหุวิทยาการรักษาศีลห้าเป็นหลัก แบบวัดนี้ใช้ วัดตัวแปร 2 ตัวแปรคือ การปฏิบัติทางพุทธ ของผู้ตอบและการปฏิบัติทางพุทธของคู่สมรส จากการรับรู้ของผู้ตอบ ด้วยข้อคำถามลักษณะ เดียวกันแต่ปรับค่าชี้แจงและประธานของ ประโยคให้เหมาะสม แต่ละฉบับมีข้อคำถาม 10 ข้อ พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10 ถึง 60 คะแนน เมื่อนำแบบวัดนี้มาใช้กับกลุ่มตัวอย่าง สามีมรยาในการวิจัยครั้งนี้ ฉบับแรก มีค่า ความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .73 และ ฉบับที่สอง มีค่าความเชื่อมั่นแบบ สัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .81

กลุ่มตัวแปรจิตลักษณะตามสถานการณ์ มี 2 แบบวัดคือ แบบวัดทัศนคติต่อคู่สมรส และแบบวัดความรู้สึกแออัดในที่พักอาศัย **แบบวัดทัศนคติต่อคู่สมรส** สร้างขึ้น โดยมุ่งวัดทัศนคติต่อคู่สมรสใน 3 ด้านคือ ด้านการเห็นประโยชน์หรือโทษ ด้านความรู้สึก และด้านความพร้อมที่จะช่วยเหลือสนับสนุน หรือขัดขวางคู่สมรสของตน แบบวัดนี้มี 10 ข้อคำถาม พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10 ถึง 60 คะแนน เมื่อนำแบบวัดนี้มาใช้กับกลุ่ม ตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ มีค่าความเชื่อมั่น แบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .92 **แบบวัด ความรู้สึกแออัดในที่พักอาศัย** นำแบบวัด ความรู้สึกแออัดของ ดวงเดือน พันธมนาวิน

และคณะ (2528) มาใช้เป็นแบบวัดประเภทมาตรประเมินรวมค่า จำนวน 10 ข้อ แต่ละข้อมีมาตร 6 หน่วยจาก “ จริงที่สุด ” ถึง “ ไม่จริงเลย ” พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 10 ถึง 60 คะแนน ผู้สร้างได้ใช้ในงานวิจัย “ ปัจจัยทางจิตวิทยาในเวทีที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย ” ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .75 (N = 51 คน) เมื่อนำแบบวัดนี้มาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .84

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลในโมเดลของกลุ่มสามี

โมเดลความสัมพันธ์เชิงเหตุของคุณภาพชีวิตสมรสด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส (ภาพ 1) ถูกนำมาทดสอบว่ามีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของการวิจัยครั้งนี้

ตาราง 1 แสดงค่าดัชนีความกลมกลืนของโมเดลในกลุ่มสามี

ดัชนี	เกณฑ์	โมเดล
NFI	มากกว่า .90	.99
GFI	มากกว่า .90	.99
AGFI	มากกว่า .90	.95
χ^2	ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ	$\chi^2 = 7.22$, $p = .12$ $df = 4$
SRMR	น้อยกว่า .05	.008

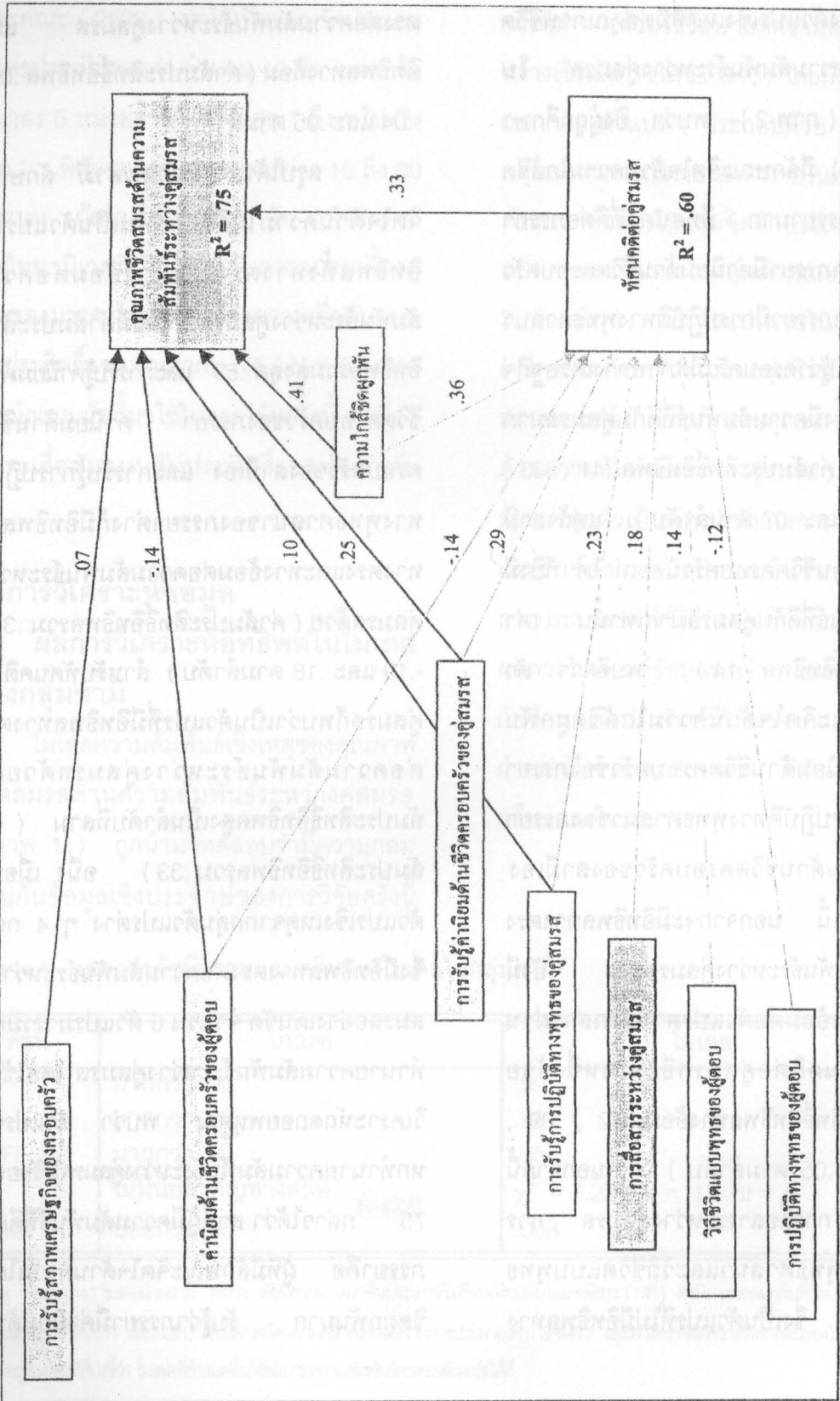
หมายเหตุ : ในตาราง 1 โมเดลฝ่ายสามี พบว่า ดัชนีความกลมกลืนมีระดับที่เปรียบเทียบกับโมเดลอิสระ (NFI) ดัชนีความกลมกลืนที่วัดปริมาณของความแปรปรวนที่อธิบายได้ (GFI และ AGFI) ดัชนีตรวจวัดความคลาดเคลื่อนจากการประมาณค่า (SRMR) และการตรวจวัดความกลมกลืนของโมเดล (χ^2) ทุกดัชนีมีค่าอยู่ในเกณฑ์ที่ชี้ว่า โมเดลที่กำหนดขึ้นใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้ดี

หรือไม่ ด้วยวิธีวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น (LISREL 8.10) โดยมีตัวแปรภายนอก 17 ตัวแปร (ประกอบด้วย ตัวแปรในกลุ่มสถานการณ์ภายนอก-ภายในครอบครัว 7 ตัวแปร ตัวแปรในกลุ่มจิตลักษณะทั่วไป 7 ตัวแปร และตัวแปรในกลุ่มลักษณะทางศาสนา 3 ตัวแปร) และตัวแปรภายใน 3 ตัวแปร (ประกอบด้วย ตัวแปรในกลุ่มจิตลักษณะตามสถานการณ์ 2 ตัวแปร และคุณภาพชีวิตสมรสด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส) โดยให้ตัวแปรทุกตัวเป็นตัวแปรสังเกตการวิเคราะห์ใช้เมทริกซ์ความแปรปรวนเป็นข้อมูลเริ่มต้นการประมาณค่าใช้วิธี Maximum Likelihood ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โมเดลกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้มาจากกลุ่มตัวอย่างฝ่ายสามี จำนวน 361 คน มีดัชนีความกลมกลืนแสดงในตาราง 1

อิทธิพลของตัวแปรเชิงเหตุที่มีต่อคุณภาพชีวิต
สมรรถด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ใน
กลุ่มสามี (ภาพ 2) พบว่า ยิ่งผู้ถูกศึกษา
(ฝ่ายสามี) มีลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิด
ผูกพันกับภรรยา มาก มีทัศนคติที่ดีต่อภรรยา
มาก ระบุว่าภรรยามีค่านิยมด้านชีวิตครอบครัว
มาก ระบุว่าภรรยา มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนา
มาก และระบุว่าครอบครัวมีสภาพทางเศรษฐกิจ
ดีเท่าใด ก็ยิ่งมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคู่สมรสมาก
เท่านั้น (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล .41 , .33 ,
.25 , .10 และ .07 ตามลำดับ) แต่ถ้าสามี
มีค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวน้อยเท่าใด ก็ยังมี
ความสัมพันธ์ที่ดีกับคู่สมรสมากเท่านั้น (ค่า
สัมประสิทธิ์อิทธิพล -.14) พบอีกว่า ตัว
แปรลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิดผูกพัน
การรับรู้ค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวของภรรยา
การรับรู้การปฏิบัติทางพุทธศาสนาของภรรยา
และค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวของสามีเอง
ตัวแปรเหล่านี้ นอกจากจะมีอิทธิพลทางตรง
ต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสแล้ว ยังมี
อิทธิพลทางอ้อมต่อตัวแปรตามดังกล่าวผ่าน
ตัวแปรทัศนคติต่อคู่สมรสอีกทางหนึ่งด้วย
(ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางอ้อม .12 , .09 ,
.08 และ -.05 ตามลำดับ) นอกจากนี้
ยังพบว่า การสื่อสารระหว่างคู่สมรส การ
ปฏิบัติทางพุทธศาสนาและวิถีชีวิตแบบพุทธ
ของสามี ซึ่งเป็นตัวแปรที่ไม่มีอิทธิพลทาง

ตรงต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส แต่มี
อิทธิพลทางอ้อม (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล .06 ,
-.04 และ .05 ตามลำดับ)

สรุปได้ว่า ในกลุ่มสามี ลักษณะ
จิตใจด้านความใกล้ชิดผูกพันเป็นตัวแปรที่มี
อิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความ
สัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส โดยมีค่าสัมประสิทธิ์
อิทธิพลรวมสูงสุด .53 และการรับรู้ค่านิยมด้าน
ชีวิตครอบครัวของภรรยา ค่านิยมด้านชีวิต
ครอบครัวของสามีเอง และการรับรู้การปฏิบัติ
ทางพุทธศาสนาของภรรยาต่างก็มีอิทธิพลทั้ง
ทางตรงและทางอ้อมต่อความสัมพันธ์ระหว่าง
คู่สมรสด้วย (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวม .34 ,
-.19 และ .18 ตามลำดับ) สำหรับทัศนคติต่อ
คู่สมรสก็พบว่าเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรง
ต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสด้วยค่า
สัมประสิทธิ์อิทธิพลสูงเป็นลำดับที่สาม (ค่า
สัมประสิทธิ์อิทธิพลรวม .33) อนึ่ง เมื่อนำ
ตัวแปรเชิงเหตุจากกลุ่มตัวแปรต่าง ๆ 4 กลุ่ม
ซึ่งมีอิทธิพลทางตรงต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่
สมรสอย่างเด่นชัด จำนวน 6 ตัวแปรมารวมกัน
ทำนายความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส โดยใช้วิธี
วิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่า ตัวแปรทั้ง
หกทำนายความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสได้ร้อยละ
75 กล่าวได้ว่า สามีผู้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับ
ภรรยา คือ ผู้ที่มีลักษณะจิตใจด้านความใกล้
ชิดผูกพันมาก ระบุว่าภรรยามีค่านิยมด้าน

ภาพ 2 แสดงค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลของ โมเดล (Path Coefficients) เพื่ออธิบายคุณภาพชีวิตสมรสสัมพันธะระหว่างคู่สมรสฝ่ายสามี (N = 361)

ชีวิตครอบครัวมาก มีทัศนคติที่ดีต่อภรรยา มาก รับรู้ว่าภรรยามีการปฏิบัติทางพุทธศาสนา มากและรับรู้ว่าครอบครัวมีสภาพทางเศรษฐกิจ ดีมาก ส่วนปริมาณการสื่อสารกับภรรยา และสามีเองมีวิถีชีวิตแบบพุทธสูงนั้น ช่วยเอื้อ ให้สามีมีทัศนคติที่ดีต่อภรรยา จึงเสริมให้มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสามีกับภรรยาอีก ทางหนึ่งด้วย

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลในโมเดลของกลุ่มภรรยา

โมเดลความสัมพันธ์เชิงเหตุของคุณภาพชีวิต สมรสด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส (ภาพ 1) ถูกนำมาทดสอบว่ามีความกลมกลืนกับ ข้อมูลเชิงประจักษ์ของการวิจัยครั้งนี้หรือไม่ ด้วยวิธีวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิง

เส้น (LISREL 8.10) โดยมีตัวแปรภายนอก 17 ตัวแปร (ประกอบด้วย ตัวแปรในกลุ่ม สถานการณ์ภายนอก - ภายในครอบครัว 7 ตัวแปร ตัวแปรในกลุ่มจิตลักษณะทั่วไป 7 ตัวแปร และตัวแปรในกลุ่มลักษณะทางศาสนา 3 ตัวแปร) และตัวแปรภายใน 3 ตัวแปร (ประกอบด้วย ตัวแปรในกลุ่มจิตลักษณะตาม สถานการณ์ 2 ตัวแปร และคุณภาพชีวิตสมรส ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส) โดยให้ ตัวแปรทุกตัวเป็นตัวแปรสังเกตการวิเคราะห์ ใช้เมทริกซ์ความแปรปรวนเป็นข้อมูลเริ่มต้น การประมาณค่าใช้วิธี Maximum Likelihood ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โมเดลกลมกลืน กับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้มาจากกลุ่มตัวอย่าง ฝ่ายภรรยา จำนวน 601 คน โดยมีดัชนีความ กลมกลืนแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 แสดงค่าดัชนีความกลมกลืนของโมเดลในกลุ่มภรรยา

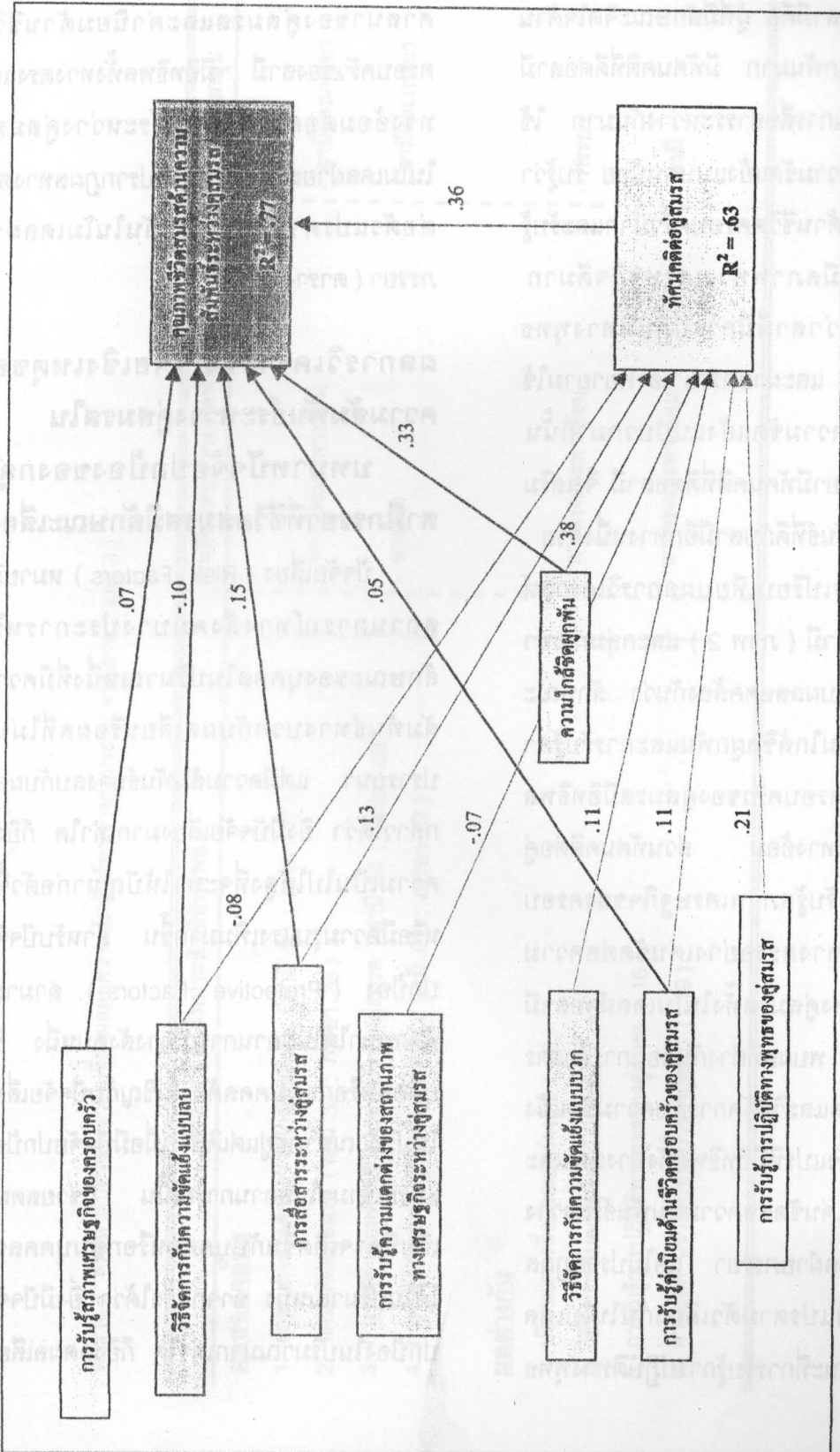
ดัชนี	เกณฑ์	โมเดล
NFI	มากกว่า .90	.99
GFI	มากกว่า .90	.99
AGFI	มากกว่า .90	.99
χ^2	ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ	$\chi^2 = 2.17 , p = .70 df = 4$
SRMR	น้อยกว่า .05	.004

หมายเหตุ : ในตาราง 2 โมเดลฝ่ายภรรยา พบว่า ดัชนีความกลมกลืนประเภทที่เปรียบเทียบกับโมเดลอิสระ (NFI) ดัชนีความ กลมกลืนที่วัดปริมาณของความแปรปรวนที่อธิบายได้ (GFI และ AGFI) ดัชนีตรวจวัดความคลาดเคลื่อนจากการ ประมาณค่า (SRMR) และการตรวจวัดความกลมกลืนของโมเดล (χ^2) ทุกดัชนีมีค่าอยู่ในเกณฑ์ที่บ่งชี้ว่า โมเดลที่กำหนดขึ้นใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้ดี

อิทธิพลของตัวแปรเชิงเหตุที่มีต่อคุณภาพชีวิตสมรสด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสใน *กลุ่มภรรยา* (ภาพ 3) พบว่า ยิ่งภรรยามีทัศนคติที่ดีต่อสามีมาก มีลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิดผูกพันกับสามีมาก มีการสื่อสารอย่างเหมาะสมกับสามีมาก รับรู้ว่าการครอบครัวยุติภาพทางเศรษฐกิจดี และรู้ว่าสามีมีค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวมากเท่าใด ก็ยิ่งมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคู่สมรสมากเท่านั้น (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล .36 , .33 , .15 , .07 และ .05 ตามลำดับ) แต่ยิ่งภรรยาใช้วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบหลบหนีเท่าใด ก็ยิ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสมากขึ้นเท่านั้น (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล -.10) พบอีกว่า ตัวแปรทางจิตใจด้านความใกล้ชิดผูกพัน การสื่อสารระหว่างคู่สมรส การรับรู้ค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวของคู่สมรส และวิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบหลบหนีเหล่านี้ เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงแล้วยังมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสผ่านตัวแปรทัศนคติต่อคู่สมรสอีกทางหนึ่งด้วย (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางอ้อม .14 , .05 , .04 และ -.03 ตามลำดับ) นอกจากนี้ยังพบว่า ตัวแปรการรับรู้การปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคู่สมรส วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบบวก และการรับรู้ความแตกต่างของสภาพทางเศรษฐกิจระหว่าง

คู่สมรส เป็นตัวแปรที่ไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส แต่มีอิทธิพลทางอ้อมผ่านตัวแปรทัศนคติต่อคู่สมรส (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล .08 , .04 และ -.02 ตามลำดับ)

สรุปได้ว่า ใน *กลุ่มภรรยา* ลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิดผูกพันเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวมสูงสุด .47 และการสื่อสารระหว่างคู่สมรส วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบหลบ และการรับรู้ค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวของคู่สมรส ต่างก็มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวม .20 , -.13 และ .09 ตามลำดับ) ส่วนทัศนคติต่อคู่สมรสนั้น พบว่ามีอิทธิพลทางตรงต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสด้วยค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลสูงเป็นลำดับที่สอง (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวม .36) อนึ่ง เมื่อนำตัวแปรเชิงเหตุจากกลุ่มตัวแปรต่าง ๆ 4 กลุ่มซึ่งมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสอย่างเด่นชัดจำนวน 6 ตัวแปร มาร่วมกันทำนายความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส โดยใช้วิธีวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่า ตัวแปรทั้งหมดร่วมกันทำนายความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสได้ร้อยละ 77 กล่าวได้ว่า ภรรยาผู้มีความ

ภาพ 3 แสดงค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลของโมเดล (Path Coefficients) เพื่ออธิบายคุณภาพชีวิตสมรสด้านความสามัคคีระหว่างคู่สมรสฝ่ายภรรยา (N = 601)

สัมพันธ์ที่ดีกับสามีคือ ผู้ที่มีลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิดผูกพันมาก มีทัศนคติที่ดีต่อสามีมาก มีปริมาณการสื่อสารระหว่างกันมาก ใช้วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบลงน้่อย ระบุว่าสามีมีค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวมากและรับรู้ว่าครอบครัวมีสภาพทางเศรษฐกิจดีมาก ส่วนการรับรู้ว่าสามีมีการปฏิบัติทางพุทธศาสนา มาก และฝ่ายภรรยาเองพยายามใช้วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบบวกมากขึ้น ช่วยเอื้อให้ภรรยามีทัศนคติที่ดีต่อสามี จึงเสริมให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสามีอีกทางหนึ่งด้วย

จากการเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์โมเดลในกลุ่มสามี (ภาพ 2) และกลุ่มภรรยา (ภาพ 3) พบผลสอดคล้องกันว่า ลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิดผูกพันและการรับรู้ว่าค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวของคู่สมรสมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนทัศนคติต่อคู่สมรสและการรับรู้สภาพเศรษฐกิจของครอบครัวมีอิทธิพลทางตรงอย่างเด่นชัดต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสทั้งในโมเดลฝ่ายสามีและฝ่ายภรรยา พบผลที่ต่างกันคือ การสื่อสารระหว่างคู่สมรสและวิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบลบ เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างเด่นชัดต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสในโมเดลฝ่ายภรรยา แต่ไม่ปรากฏผลทางตรงต่อตัวแปรตามตัวเดียวกันในโมเดลฝ่ายสามี ขณะที่การรับรู้การปฏิบัติทางพุทธ

ศาสนาของคู่สมรสและค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวของสามี มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสในโมเดลฝ่ายสามี แต่ไม่ปรากฏผลทางตรงต่อตัวแปรตามตัวเดียวกันในโมเดลฝ่ายภรรยา (ตาราง 3)

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงเหตุของความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสใน

บทบาทปัจจัยปกป้องของกลุ่มสามีภรรยาที่ชีวิตสมรสมีลักษณะเสี่ยง

ปัจจัยเสี่ยง (Risk Factors) หมายถึง สถานการณ์ทางสังคมบางประการหรือลักษณะของบุคคลในปริมาณหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลเสียหรือผลที่ไม่น่าปรารถนา แต่มีความสัมพันธ์ทางลบกับผลดี กล่าวได้ว่า ยังมีปัจจัยเสี่ยงมากเท่าใด ก็ยิ่งมีความเป็นไปได้สูงที่จะทำให้ปัญหาก่อตัวขึ้น หรือมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น สำหรับปัจจัยปกป้อง (Protective Factors) สามารถพิจารณาได้ในสถานการณ์ทางสังคมหนึ่ง ซึ่งบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต้องเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงในปริมาณมากอยู่แต่เดิม เมื่อมีปัจจัยปกป้องแทรกเข้ามาในสถานการณ์นั้น ก็ช่วยลดผลเสียที่อาจเกิดขึ้นกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลลงได้ในปริมาณหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า ยังมีปัจจัยปกป้องในปริมาณมากเท่าใด ก็ยิ่งลดผลเสียที่

ตาราง 3 สรุปลำดับตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส (จากภาพ 2 และ 3)

ตัวแปร (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล)	อิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส	ในกลุ่ม
ผลบวก		
1. ลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิดผูกพัน (.53 ; ภรรยา .47)	- ทางตรงและทางอ้อม	- ตามีและภรรยา
2.ทัศนคติต่อคู่สมรส (.33 ; ภรรยา .36)		
3. การรับรู้ค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวของคู่สมรส (สามี .34 ; ภรรยา .09)		
4. การรับรู้สภาพเศรษฐกิจของครอบครัว (สามี .07 ; ภรรยา .07)		
ผลต่างกัน		
1. ปริมาณการสื่อสารระหว่างกัน (.20)	- ทางตรงและทางอ้อม	- ภรรยา
2. วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบลบ (-.13)		
3. การรับรู้การปฏิบัติทางเพศของคู่สมรส (.18)		
4. ค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวของผู้ตอบ (-.19)		

อาจจะเกิดขึ้นเนื่องจากปัจจัยเสี่ยง (ที่มีอยู่เดิม) ลงได้มากเท่านั้น (Coie et al., 1993)

จากการประมวลเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้องของ งามตา วรินทร์านนท์ และคณะ (2544 : 96 - 106) ทำให้สามารถระบุปัจจัยเชิงเหตุของความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นปัจจัยเสี่ยงในชีวิตคู่ได้ 7 ด้าน ได้แก่ การรับรู้ความแตกต่างของสถานภาพทางเศรษฐกิจระหว่างคู่สมรส วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบลบ ความแตกต่างด้านวัยระหว่างคู่สมรส ความแตกต่างด้านการศึกษาระหว่างคู่สมรส ปริมาณการใช้ประโยชน์จากห้องนอน ความรู้สึกแออัดในที่พักอาศัยและความเครียดในการทำงาน เมื่อนำตัวแปรปัจจัยเสี่ยงทั้ง 7 ด้านร่วมกันเพื่อทำนายปริมาณความแปรปรวนของตัวแปรความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ในกลุ่มสามีภรรยา รวม 962 คน พบว่า ตัวแปรปัจจัยเสี่ยง 7 ด้าน สามารถทำนายตัวแปรความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสได้ร้อยละ 34 โดยมีตัวทำนายที่สำคัญเป็นลำดับแรกคือ วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบลบ รองลงมาคือ ความรู้สึกแออัดในที่พักอาศัย ความเครียดในการทำงาน การรับรู้ความแตกต่างของสถานภาพทางเศรษฐกิจระหว่างคู่สมรส ตามลำดับ ($\beta = -.43, .23, -.11$ และ $-.10$ ตามลำดับ)

ในการกำหนดกลุ่มสามีภรรยาที่ชีวิตสมรสมีลักษณะเสี่ยง จึงใช้ตัวแปรปัจจัยเสี่ยง 2 ด้าน ที่สามารถทำนายตัวแปรความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสได้มากในลำดับแรกและลำดับที่สอง นั่นคือ วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบลบ และความรู้สึกแออัดในที่พักอาศัย โดยแบ่งคะแนนของตัวแปรแต่ละตัวออกเป็น 3 กลุ่ม (กลุ่มคะแนนสูง ปานกลาง และต่ำ) ด้วยค่าเฉลี่ยที่บวกหรือลบกับเศษหนึ่งส่วนสี่ของค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($\bar{X} \pm 1/4 SD.$) แล้วเลือกเอากลุ่มสามีภรรยาที่มีคะแนนทั้งวิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบลบ (ค่าเฉลี่ย 13.34 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5.08) และความรู้สึกแออัดในที่พักอาศัย (ค่าเฉลี่ย 45.32 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 7.73) ตกอยู่ในกลุ่มคะแนนต่ำทั้งสองด้าน ได้กลุ่มสามีภรรยาที่มีคะแนนวิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบลบอยู่ระหว่าง 8 - 12.02 คะแนน และมีคะแนนความรู้สึกแออัดในที่พักอาศัยอยู่ระหว่าง 19 - 43.08 คะแนน ปรากฏว่า สามารถคัดเลือกสามีภรรยาที่ใช้วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบลบมาก พร้อมทั้งรายงานว่าตนมีความรู้สึกแออัดในที่พักอาศัยมากได้ทั้งสิ้น 153 คน จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 962 คน ในการวิจัยครั้งนี้ถือว่า สามีภรรยาในกลุ่มนี้มีชีวิตสมรสอยู่ในสภาวะเสี่ยงกว่ากลุ่มที่มีคะแนนสูงและปานกลาง

เมื่อนำปัจจัยเชิงเหตุ 7 ด้าน ที่พบในการวิเคราะห์หัตถิทธิพลว่าส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส (ได้แก่ การรับรู้การสนับสนุนทางสังคมจากบุคคลภายนอกครอบครัว การสื่อสารระหว่างคู่สมรส วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบบวก ลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิดผูกพัน การรับรู้ค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวของคู่สมรส การรับรู้การปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคู่สมรส และทัศนคติต่อคู่สมรส) เพื่อทำนายความแปรปรวนของตัวแปรความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ในกลุ่มสามีภรรยาที่อยู่ในสถานะเสี่ยง จำนวน 153 คน ปรากฏผลว่า ปัจจัยปกป้องทั้ง 7 ด้านสามารถทำนายความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสได้ร้อยละ 65.5 ตัวแปรที่มีบทบาทสำคัญในการทำนายเป็นลำดับแรกคือ ทัศนคติต่อคู่สมรส ลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิดผูกพัน การรับรู้การปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคู่สมรสและการรับรู้การสนับสนุนทางสังคมจากบุคคลภายนอกครอบครัว ตามลำดับ ($\beta = .41, .35, .17$ และ $.10$ ตามลำดับ) ผลส่วนนี้แสดงให้เห็นว่าตัวแปรทั้ง 4 ด้าน ดังกล่าว สามารถทำหน้าที่เป็นปัจจัยปกป้องความสัมพันธ์ในชีวิตคู่ของสามีภรรยาที่มีลักษณะเสี่ยงได้ในปริมาณหนึ่ง

สรุป

จากผลการตรวจสอบโมเดลเริ่มต้นความสัมพันธ์เชิงเหตุของคุณภาพชีวิตสมรส ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสในกลุ่มสามี 361 คน และกลุ่มภรรยา 601 คน พบว่าโมเดลที่กำหนดขึ้นสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้ในเกณฑ์ดี ในกลุ่มสามี ตัวแปรเชิงเหตุซึ่งมีอิทธิพลทางตรงต่อปริมาณความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสอย่างเด่นชัดจำนวน 6 ด้านร่วมกันสามารถทำนายปริมาณความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสได้ร้อยละ 75 กล่าวโดยสรุปได้ว่า สามีผู้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับภรรยาคือ ผู้ที่มีลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิดผูกพันสูง มีทัศนคติที่ดีต่อภรรยามาก เป็นผู้ที่มีค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวน้อย แต่รู้ว่าภรรยามีค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวมาก รับรู้ว่าภรรยามีการปฏิบัติทางพุทธศาสนามาก และรับรู้ว่าครอบครัวมีสภาพทางเศรษฐกิจดีมาก ส่วนปริมาณการสื่อสารกับภรรยาและการที่สามียึดถือวิถีดำเนินชีวิตแบบพุทธมากนั้น ช่วยเอื้อให้สามีมีทัศนคติที่ดีต่อภรรยาของตน จึงเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสามีกับภรรยาอีกทางหนึ่งด้วยในกลุ่มภรรยา ตัวแปรเชิงเหตุซึ่งมีอิทธิพลทางตรงต่อปริมาณความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสอย่างเด่นชัดจำนวน 6 ด้าน ร่วมกันทำนายปริมาณความ

สัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสได้ร้อยละ 77 กล่าวโดยสรุปได้ว่า ภรรยาผู้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสามีคือ ผู้ที่มีลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิดชิดผูกพันสูง มีทัศนคติที่ดีต่อสามีมาก มีการสื่อสารระหว่างกันมาก ใช้วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบลบน้อย รับรู้ว่าสามีมีค่านิยมด้านชีวิตครอบครัวมาก และรับรู้ว่าครอบครัวมีสภาพทางเศรษฐกิจที่ดีมาก ส่วนการรับรู้ว่าสามีมีการปฏิบัติทางพุทธศาสนามากและตัวภรรยาเองก็พยายามใช้วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบบวกมากนั้น ช่วยเอื้อให้ภรรยามีทัศนคติที่ดีต่อสามี จึงเสริมให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสามีอีกทางหนึ่งด้วย

จากข้อค้นพบดังกล่าว ภาครัฐควรมีนโยบายให้การสนับสนุนแก่หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งฝ่ายรัฐ และเอกชนที่ทำหน้าที่ส่งเสริมคุณภาพครอบครัว เช่น ศูนย์สุขวิทยาจิต ศูนย์ให้คำปรึกษาและส่งเสริมคุณภาพชีวิต ซึ่งจัดเป็นงานบริการชุมชนของมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ศูนย์อนามัยแม่และเด็กในโรงพยาบาลของรัฐหลายแห่ง ตลอดจน สมาคมและมูลนิธิที่ทำหน้าที่หลักทางด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิตครอบครัว ได้จัดโครงการให้การศึกษาก่อนแต่งงานที่คาดหมายจะแต่งงานและสร้างครอบครัว เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และมีทักษะด้านการสร้างเสริมและดำรงรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างคู่สมรส ซึ่งพบจาก

ผลวิจัยว่ามีเหตุปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น มีลักษณะจิตใจด้านความใกล้ชิดชิดผูกพันมาก มีทัศนคติที่ดีต่อกันมาก มีการสื่อสารระหว่างกันอย่างเหมาะสม รับรู้ว่าคู่สมรสของตนมีการปฏิบัติทางพุทธศาสนามาก และมีวิธีจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น (จากการมีความคิดและการกระทำที่ไม่ตรงกัน) แบบบวกมากและแบบลบน้อย ควรมีการจัดโครงการฝึกอบรมทักษะการใช้ชีวิตคู่ เช่น วิธีการสื่อความหมายระหว่างคู่สมรสอย่างเหมาะสม และวิธีจัดการกับความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างกันทั้งด้านความคิดและการกระทำอย่างสร้างสรรค์ เป็นต้น การให้ความรู้ความเข้าใจและสร้างทักษะดังกล่าวข้างต้นแก่คู่สมรสสามารถสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างคู่สมรสได้มาก และยังช่วยป้องกันปัญหาขัดแย้งต่าง ๆ ที่อาจนำไปสู่การแตกแยกและการหย่าร้างได้ ตัวอย่างโครงการป้องกัน และเสริมสร้างความสัมพันธ์ (The Prevention and Relationship Enhancement Program , PREP) เป็นโครงการหนึ่งที่น่าสนใจกิจกรรมด้านการให้คำปรึกษาและสร้างเสริมทักษะการสื่อสารและการควบคุมมิให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคู่สมรสที่เข้าร่วมโครงการเพื่อการป้องกันปัญหาไว้ก่อนแต่ต้นมือ โครงการนี้ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ ค.ศ. 1980 ในประเทศสหรัฐอเมริกา

และมีผลการประเมินโครงการยืนยันถึงประสิทธิผลของโครงการในการสร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสและลดจำนวนการหย่าร้างของคู่สมรสที่เข้ารับการฝึกอบรมในโครงการลงได้ในระดับที่น่าพอใจ (Renick et al., 1992) และสอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มนักจิตวิทยาที่สนับสนุนการป้องกันปัญหาจากทวีปยุโรป อเมริกาเหนือ และออสเตรเลียที่มีการประชุมร่วมกันและต่างลงความเห็นว่าเป็น " โดยภาพรวม เราประสบความสำเร็จในการช่วยให้คู่สมรสใช้ชีวิตคู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มากกว่าการช่วยให้คู่สมรสที่ไม่มีความสุขกลับมามีความสุข " (Van Widenfelt et al., 1997 : 654)

อีกประการหนึ่ง จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมในกลุ่มสามีภรรยาที่มีลักษณะเสี่ยงสูง (คือกลุ่มที่ใช้วิธีจัดการกับความขัดแย้งแบบลบในปริมาณมากและรายงานว่ามีความรู้สึกแออัดในที่พักอาศัยมาก) พบว่า ปัจจัยเชิงเหตุสำคัญซึ่งมีบทบาทในการอธิบายความแปรปรวนของความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ได้แก่ ทัศนคติต่อคู่สมรส ลักษณะจิตใจด้าน

ความใกล้ชิดผูกพัน การรับรู้การปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคู่สมรสและการรับรู้การสนับสนุนจากบุคคลภายนอกครอบครัว ซึ่งร่วมกันสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสได้ร้อยละ 65.5 ทำให้คาดหมายได้ว่าในหมู่สามีภรรยาที่มีลักษณะเสี่ยงสูง ถ้าได้รับการช่วยเหลือแนะแนวทางการใช้ชีวิตคู่อย่างเหมาะสม เช่น เน้นการให้ความสำคัญแก่กันและกันด้านอารมณ์สังคม การร่วมรู้ร่วมคิด ด้านเพศสัมพันธ์และนันทนาการ การมองคุณค่าชีวิต การรู้จักมองคู่สมรสในแง่ดีช่วยสร้างเสริมความรู้สึกทางบวกต่อคู่สมรส นอกจากนั้น การมีบุคคลภายนอกครอบครัวที่ไว้วางใจได้และเป็นผู้ที่สามารถให้การสนับสนุนส่งเสริมให้สามีภรรยาที่มีความสัมพันธ์ที่ยืนยาว ก็เป็นปัจจัยเสริมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ปัจจัยดังกล่าวเหล่านี้ จะช่วยลดผลเสียที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากสามีภรรยาใช้วิธีจัดการกับความขัดแย้งอย่างไม่เหมาะสม และมีความรู้สึกแออัดอันเนื่องมาจากขาดความเป็นสัดส่วนหรือส่วนตัวในที่พักอาศัย

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง (2540) ประมวลสถิติ งานการทะเบียน ปี 2540 ส่วนการทะเบียนทั่วไป
 สำนักบริหารการทะเบียน
 งามตา วนิทานนท์ ุษฐิ โยเหลา วิลาสลักษณ์ ชวัลลีย์ วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ และ อุษา
 ศรีจินดารัตน์ (2544) ดัชนีเชิงเหตุและผลของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทย
รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ประสานมิตร
- งามตา วนิทานนท์ (2536) ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมของบิดามารดาที่เกี่ยวข้อง
 กับการอบรมเลี้ยงดูบุตร รายงานการวิจัยฉบับที่ 50 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2541) ทฤษฎี การวัดและงานวิจัยเอกลักษณ์แห่งชาติ
และเทศ ตำราชั้นสูง คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2540) ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคนไทย :
การปลูกฝังอบรมและคุณภาพชีวิต รายงานการวิจัย คณะพัฒนาสังคม สถาบัน
 บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน งามตา วนิทานนท์ และคณะ (2536) ลักษณะทางจิตและพฤติกรรม
 ของนักเรียนวัยรุ่นที่อยู่ในสภาวะเสี่ยงในครอบครัวและแนวทางป้องกัน รายงานการ
วิจัย สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพิพันธ์ ชูชม และ งามตา วนิทานนท์ (2528) ปัจจัยทางจิตวิทยา-
 นิเวศที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย รายงานการวิจัยฉบับที่ 32
 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- Arellano, C.M., & Markman, H.J. (1995). The managing affect and difference
 scale (MADS) : A self - report measure assessing conflict management in
 couples. *Journal of Family Psychology*, 9 (3) : 319 – 334.
- Coie, J.D., Watt, N.F., West, S.G., Hawkins, J.D., Asarnow, J.R., Markman, H.J., Ramey,
 S.L., Shure, M.B., & Long, B. (1993). *The science of prevention* : A

- conceptual framework and some directions for a national research program. *American Psychologist*, 48 (10) : 1013 – 1020.
- Dudley, M.G., & Kosinski, F.A. (1990). Religiosity and marital satisfaction : A research note. *Review of Religious Research*, 32 (1) Sept., 78 – 86.
- Elder, G.H. (1991). Economic pressure and marital quality : An illustration of the method variance problem in the causal modeling of family processes. *Journal of Marriage and the Family*, 53 : 375 – 388.
- Julien, D., Markman, H.J., Leveille, S., Chartrand, E., & Begin, J. (1994). Network's support and interference with regard to marriage : Disclosures of marital problems to confidants. *Journal of Family Psychology*, 8 (1) : 16 – 31.
- Kamo, Y. (1993). Determinants of marital satisfaction : A comparison of the United State and Japan. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10 : 551 – 568.
- Lewis, R.A., & Spanier, G.B. (1979). Theorizing about the quality and stability of marriage. In W.R. Burr et al. (eds.) *Contemporary theories about the family*. Vol. 1 New York : The Free Press.
- Lyn, R.J. (1996). Examining the marriages of nontraditional women : Marital processess and outcomes. *Dissertation Abstracts*, Nov., DAI – A 57/05, p. 2221.
- Magnusson, D. & Endler, N.S. (1977). Interactional psychology : Present status and future prospects. In D. Magnusson and N.S. Endler (Eds.) *Personality at the crossroad : Current issues in interactional psychology*. pp. 3 -31 Hillsdele, New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Ochse, R., & Plug, C. (1986). Cross – cultural investigation of the validity of Erikson's theory of personality development. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50 (6) : 1240 – 1252.

- O'Leary, K.D., Fincham, F.D., & Turkewitz, H. (1983). Assessment of positive feelings toward spouse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 51 (6) : 949 - 951.
- Pittman, J.F., & Lloyd, S.A. (1988). Quality of family life, social support, and stress. *Journal of Marriage and the Family*, 50 : 53 - 67.
- Renick, M.J., Blumberg, S.L., & Markman, H.L. (1992). The prevention and relationship enhancement program (PREP) : A empirically based preventive intervention program for couples. *Family Relations*, 41 : 141 - 147.
- Shaefer, M.T., & Olson, D.H. (1981). Assessing intimacy : The PAIR inventory. *Journal of Marital and Family Therapy*, 7 (Jan.) : 47 - 60.
- Spanier, G.B. (1976). Measuring dyadic adjustment : New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38 : 15 - 28.
- Spanier, G.B. & Lewis, R.A. (1980). Marital quality : A review of the seventies. *Journal of Marriage and the Family*, 42 : 825 - 839.
- Straus, M.A. (1979). Measuring intrafamily conflict and violence : The conflict tactics scales (CT). *Journal of Marriage and the Family*, 41 (Feb.) : 75 - 88.
- Van Widenfelt, B., Markman, H.J., Guerney, B., Behrens, B.C., & Hosman, C. (1997). Prevention of relationship problems. In W. K. Halford and H.J. Markman (Eds.) *Clinical handbook of marriage and couples interventions*. (pp. 651 - 675). New York : John Wiley & Sons.
- Whitbourne, S.K., Zuschlag, M.K., Elliot, L.B., & Waterman, A.S. (1992). Psychosocial development in adulthood, A 22 - year sequential study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63 (2) : 260 - 271.
- White, K.M., Speisman, J.C., Jackson, D., Bartis, S., & Costos, D. (1996). Intimacy maturity and its correlates in young married couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50 (1) : 152 - 162.